

CITYLAB ACTION GUIDE

Handledning och certifiering

**SWEDEN
GREEN BUILDING
COUNCIL**

Del 1 INLEDNING

- 4 Bakgrund
- 4 Citylab Action
- 5 Hållbarhetsprogram
- 5 Målgrupp
- 5 Utgångspunkt
- 7 Certifiering
- 8 Översikt: Citylab Action Guide och indikatorer
- 9 Så arbetar du med Citylab Action Guide

Del 2 ÖVERGRIPANDE HÅLLBARHETSMÅL

- 11 Övergripande hållbarhetsmål

Del 3 NULÄGESBESKRIVNING, VISION OCH PROJEKTMÅL

- 14 Nulägesbeskrivning
- 15 Vision
- 15 Projekt mål

Del 4 PROCESSTYRNING

- 18 Organisation
- 20 Samverkan
- 21 Delaktighet
- 22 Kommunikation
- 23 Innovationer

Del 5 FOKUSOMRÅDEN

- 28 FN:s Globala mål
- 30 ① Funktioner
- 33 ② Bebyggelsestruktur
- 35 ③ Platser
- 37 ④ Lärmiljöer
- 38 ⑤ Kulturmiljö
- 39 ⑥ Lokal försörjning
- 43 ⑦ Transporter
- 46 ⑧ Informations- och kommunikationstekniken
- 48 ⑨ Luft
- 49 ⑩ Ljus
- 50 ⑪ Ljud
- 52 ⑫ Grön- och blåstruktur
- 58 ⑬ Klimatanpassning
- 60 ⑭ Materialflöden
- 61 ⑮ Produkter
- 62 ⑯ Vatten
- 64 ⑰ Energi
- 67 Koppling till FN:s Globala mål
- 68 FN:s Globala mål och Guidens Fokusområden

Del 6 BEGREPPSLISTA

- 71 Begreppslista

Del 7 REFERENSER OCH FÖRDJUPNING

- 75 Referenser och fördjupning

CITYLAB ACTION GUIDE

Version 2.0

Giltig vid publicering 20180117

© Sweden Green Building Council, 2018

Kontakt: Sigrid Walve, chef Citylab, citylab@sgbc.se

Grafisk form: Hellsten Kommunikation

INLEDNING

DEL 1 INLEDNING

Bakgrund

Citylab är ett forum för kunskapsuppbyggnad och kunskapsdelning inom hållbar stadsutveckling, organiserat av Sweden Green Building Council (SGBC). Citylab består huvudsakligen av två delar. Den ena delen, Citylab Action, har som främsta syfte att stödja stadsutvecklingsprojekt i att formulera hållbarhetsmål och att säkerställa att dessa realiserar i stadsbyggnadsprocessen. Inom den andra delen, Citylab Network, ges inspirerande seminarier inom hållbar stadsutveckling och regelbundna nätverksträffar. Alla kan anmäla sig till Citylab Network och därmed etablera kontakter i branschen. Citylab erbjuder även utbildning inom hållbar stadsutveckling.

Utvecklingsarbetet som lett fram till *Citylab Action Guide, Hållbar stadsutveckling i planeringsskedet – handledning och certifiering* påbörjades 2010 inom projektet Hållbarhetscertifiering av Stadsdelar (HCS). I utvecklingsskedet beaktades möjligheten att anpassa internationella certifieringssystem, t.ex. BREEAM Communities, till svenska förhållanden. SGBC kom fram till att det bästa var att utveckla ett specifikt svenskt system, främst för att de internationella systemen inte är anpassade till lokala behov och förutsättningar.

Under utvecklingsarbetet har tusentals personer involverats via statliga verk, kommuner, byggaktörer, fastighetsägare, konsulter, arkitekter, forskare, m.fl. Projektet har omfattat olika delprojekt, bl.a. betatest av Guiden, utvärderingar av internationella certifieringssystem för stadsdelar och workshops med ett tjugotal kommuner, och en kontinuerlig dialog med ledande expertis inom hållbar stadsutveckling.

Denna version av Guiden är giltig fram till dess att en ny version publiceras med bearbetade och/eller nya indikatorer. En utvärdering om behovet av en reviderad generation till 3.0 kommer påbörjas senast den 2020-01-17. Version 2.0 kommer vid behov att uppdateras med förtydliganden och korrigeringar. Uppdateringarna kommer att ha versionsnummer 2.1, 2.2, etc.

Citylab Action

Stadsutvecklingsprojekt erbjuder möjlighet att delta i Citylab Actions olika utbildningsblock där stöd ges för att använda Guiden som ett verktyg i hållbarhetsarbetet och särskilt för att formulera hållbarhetsmål. En viktig del i utbildningsblocken är erfarenhetsutbytet med andra projekt som deltar eller har deltagit i Citylab Action.

En önskad effekt av Citylab Action är att skapa samverkan mellan medverkande aktörer inom respektive stadsutvecklingsprojekt, men även mellan olika stadsutvecklingsprojekt.

DEL 1 INLEDNING

Deltagande i Citylab Actions obligatoriska utbildningsblock är ett krav för att kunna ansöka om en certifiering för planeringsskedet.

Information om Citylab Actions utformning och om vilka projekt som tidigare deltagit finns på www.sgbc.se.

Hållbarhetsprogram

De stadsutvecklingsprojekt som deltar i Citylab Action ska upprätta ett *Hållbarhetsprogram*, som omfattar en *nulägesbeskrivning*, en *vision* och *projekt mål* (se kapitlet [Nulägesbeskrivning, Vision och Projekt mål](#)).

Målgrupp

Citylab Action är öppet för alla projekt som har ambitionen att arbeta aktivt med hållbar stadsutveckling. Såväl små som stora projekt av olika karaktär kan medverka, t.ex. befintliga och nya områden med olika omfattning av bostäder, kommersiella lokaler och service. Även stadsutvecklingsprojekt som inte har en blandad bebyggelse kan medverka, t.ex. industriområden, områden med kontor och handel och campusområden. Kommuner, byggherrar och fastighetsbolag m.fl., beroende på ägandeförhållanden av mark och fastigheter, kan registrera projekt och medverka i Citylab Action.

Utgångspunkt

Utgångspunkten för Citylab är *“Att skapa en gemensam process som engagerar och leder till hållbar stadsutveckling.”*

Citylab Action Guide ger inte detaljerade anvisningar, utan syftar till att förmå projekten att fånga upp centrala frågor, identifiera vilka aktörer och kompetenser som behöver samarbeta och få dem att prioritera hållbar stadsutveckling.

Citylab Action Guide har en öppen grundstruktur som möjliggör anpassning till nya krav och förutsättningar, eftersom stadsutvecklingsprojekt pågår under lång tid. Många stadsutvecklingsprojekt måste hantera lokala utmaningar som kan kräva nya utvecklingsinsatser, strategier och lösningar. Detsamma gäller för projekt som formulerar mål med en hög ambitionsnivå.

Följande 7 principer har legat till grund vid utvecklingen av Guiden:

① Lokala förutsättningar

Många utmaningar i stadsutvecklingsprojekt kan inte lösas genom traditionella och generella insatser eftersom problemen i hög grad är beroende av såväl platsbundna villkor som komplexa omvärldsförutsättningar. Guiden utgår därför från varje enskilt projekts *lokala förutsättningar* i samspel med omvärldsfaktorer samt nationella och globala mål.

DEL 1 INLEDNING

2 Systematiserad processtyrning

För att skapa hållbara stadsmiljöer behövs nya dynamiska angreppssätt som bygger på helhetssyn och systemtänkande, processorienterade insatser och gränsöverskridande samarbeten mellan samtliga aktörer i stadsutvecklingsprojekt, från brukare till politiker. En *systematiserad processtyrning* är grunden i Guiden för att kunna driva ett stadsutvecklingsprojekt.

3 Kvalitativ målstyrning före detaljstyrning

Guiden föreskriver inte specifika lösningar för ett stadsutvecklingsprojekt. Istället förordas *kvalitativ målstyrning före detaljstyrning* i tidiga planeringsskeden, för att säkerställa en konstruktiv utveckling där olika alternativ belyses och för att undvika tidiga låsningar till specificerade lösningar.

4 Delandekultur och transparens

En central utgångspunkt för Guiden är att bidra med ett systematiserat stöd till kunskapsuppbyggnad i stadsutvecklingsprojekten. Projekten ska präglas av *delandekultur och transparens* som omfattar de olika aktörerna i projekten som kommunala politiker och tjänstepersoner, medborgare, akademi och privata aktörer.

5 Inkluderande samverkan

Utvecklingen av städer och stadsdelar innebär allt oftare förändringar av befintliga miljöer där de som bor och verkar i området har en unik kunskap om sin omgivning. Det ställer nya krav på hur invånares medverkan hanteras i stadsutvecklingsarbete och planprocesser. Utgångspunkten är att hållbar stadsutveckling skapas genom en *inkluderande samverkan* med alla samhällsgrupper, utifrån sociala, kulturella, miljömässiga och ekonomiska mål.

6 Innovationsdriven utveckling

En avsikt med guiden är att uppmuntra stadsutvecklingsprojekt att utmana komplexa problem genom nytänkande, med möjligheter till successiv vidareutveckling av nya tjänster, ny teknik, nya systemlösningar och processrelaterade metoder och verktyg. I vissa fall behövs att helt nya lösningar tas fram genom *innovationsdriven utveckling*.

7 Ömsesidigt förstärkande investeringar

Satsningar som genomförs i befintliga eller nyproducerade områden ses som ömsesidigt förstärkande investeringar. De utformas så att de bidrar till att skapa en bredare samhällsnytta genom att stärka såväl den ekonomiska som miljömässiga och sociala hållbarheten.

DEL 1 INLEDNING

Certifiering

En central drivkraft för SGBC är att uppmuntra projekt att certifiera sitt hållbarhetsarbete genom en oberoende tredjepartsgranskning, inom ramen för Citylab Action. I detta dokument gäller certifieringen för stadsutvecklingens tidiga och övergripande planerings- och programsleden, d.v.s. innan eller i ett tidigt skede av planprocessen då en ny detaljplan ska tas fram eller när en befintlig ska ändras.

De projekt som ansöker om certifiering måste ha deltagit i Citylab Actions obligatoriska utbildningsblock. Ansökan om certifiering görs via www.sgbc.se (se fördjupad information på hemsidan). Därefter genomförs en granskning för att säkerställa att bedömningskriterierna för samtliga 20 indikatorer har uppfyllts. Det är det ansökande projektet som genom erforderlig dokumentation ska visa att bedömningskriterierna är uppfyllda.

Ett certifieringssystem för stadsutvecklingsprojekts genomförandefas kommer att lanseras 2019, samt därefter ett certifieringssystem för förvaltningsfasen under 2020. Certifieringen för planeringsskedet kvarstår oavsett om projektet väljer att gå vidare mot certifiering i följande steg.

Indikatorer

Citylab Action Guide omfattar 20 indikatorer som stadsutvecklingsprojekten ska uppfylla för att kunna bli certifierade. Ett viktigt incitament är att säkerställa en process som gör att ett projekts hållbarhetsmål kan realiseras.

Indikatorerna omfattar kvalitativa och kvantitativa bedömningskriterier och redovisningskrav. De kvantitativa indikatorerna utgörs av måttangivelser av olika slag. Kvalitativa indikatorer avser bl.a. orsakssamband, faktiska egenskaper, människors handlingar och social verklighet. Bakgrunden för valet av indikatorerna finns på www.sgbc.se.

Se tabell på nästa sida, med en översikt av Guidens delar och indikatorer.

Guide-punkter

Samtliga 17 Fokusområden och vissa delar av Processtyrningen (se kapitel [Så arbetar du med Citylab Action Guide](#)) innehåller anvisningar och råd i form av s.k. *Guide-punkter*, vilka är resultatet av SGBC:s utvecklingsarbete under sju års tid i samverkan med extern expertis. Dessa ingår inte i granskningen vid en certifiering, utan fungerar enbart som stöd i stadsutvecklingsprojektens hållbarhetsarbete.

Guide-punkternas främsta syfte är att ge projekten vägledning i hur de ska täcka in centrala hållbarhetsfrågor, när de sammanställer hållbarhetsprogrammets nulägesbeskrivning och projektmålen (se kapitlet [Nulägesbeskrivning, Vision och Projektmål](#)).

Guide-punkterna omfattar även ett stort antal referenser med källhänvisningar som ger projektet möjlighet till fördjupning.

ÖVERSIKT: CITYLAB ACTION GUIDE OCH INDIKATORER

CITYLAB ACTION GUIDE

GUIDENS DELAR

INDIKATORER

SIDHÄNVISNING

Nulägesbeskrivning, Vision och Projekt mål	Nulägesbeskrivning	1 Nuläge	Sid 14
	Vision	2 Vision	Sid 15
	Projekt mål	3 Projekt mål	Sid 16
		4 Synergier och målkonflikter	Sid 16
Processtyrning	Organisation	5 Hållbarhetsstyrning	Sid 18
		6 Ansvar	Sid 19
		7 Förankring	Sid 19
	Samverkan	8 Samverkansprocess	Sid 20
	Delaktighet	9 Dialog	Sid 21
	Kommunikation	—	—
	Innovation	—	—
Fokusområden	① Funktion	10 Blandat utbud	Sid 30
		11 Prisrimliga bostäder	Sid 31
	② Bebyggelsestruktur	12 Integrerad bebyggelsestruktur	Sid 33
	③ Plats	13 Offentliga friytor	Sid 35
	④ Lärmiljö	—	—
	⑤ Kulturmiljö	—	—
	⑥ Lokal försörjning	14 Sociala klausuler	Sid 39
		15 Cirkulär ekonomi	Sid 40
	⑦ Transport	16 Hållbara färd sätt	Sid 43
	⑧ Informations- och kommunikationsteknik	—	—
	⑨ Luft	—	—
	⑩ Ljus	—	—
	⑪ Ljud	—	—
	⑫ Grön- och blåstruktur	17 Biologisk mångfald	Sid 52
		18 Ekosystemtjänster	Sid 55
		19 Grönytefaktor	Sid 56
	⑬ Klimatanpassning	—	—
	⑭ Materialflöde	—	—
	⑮ Produkt	—	—
	⑯ Vatten	—	—
	⑰ Energi	20 Energisystem med låg klimatpåverkan	Sid 64

SÅ ARBETAR DU MED CITYLAB ACTION GUIDE

Citylab Action Guide består av olika delar som är nära sammankopplade. De olika delarna listas nedan med en övergripande beskrivning. Det är viktigt att förstå varje dels syfte och hur de hänger ihop med varandra. Under arbetet med Guiden kan det vara bra att återkomma till denna översikt för att sätta de olika delarna i rätt sammanhang.

10 Övergripande hållbarhetsmål:

Citylab har preciserat 10 Övergripande hållbarhetsmål för hållbar stadsutveckling som alla stadsutvecklingsprojekt ska sträva mot att nå. Dessa är centrala för arbetet enligt denna Guide och styr arbetet med Guidens övriga delar.

Nulägesbeskrivning, Vision och Projekt mål:

I detta avsnitt av Guiden behandlas hur varje stadsutvecklingsprojekt ska beskriva sitt nuläge samt utifrån det precisera sin vision och sina projekt mål för områdets utveckling. Detta görs med sikte på de 10 övergripande hållbarhetsmålen och ska omfatta alla 17 fokusområden. Nulägesbeskrivningen, visionen och projektmålen utgör grunden för hållbarhetsprogrammet som tas fram under medverkan i Citylab Action.

Processtyrning:

Processtyrning omfattar Organisation, Samverkan, Delaktighet, Kommunikation och Innovation, vars främsta syfte är att stödja stadsutvecklingsprojekten i styrningen av sin arbetsprocess. Med en tydlig processtyrning kan olika fokusområden hanteras samtidigt och tvärsektoriella lösningar skapas. Endast då är det möjligt att nå de övergripande hållbarhetsmålen.

17 Fokusområden:

Genom att precisera 17 fokusområden har Citylab satt ramarna för vilka frågor stadsutvecklingsprojekt behöver arbeta med för att sträva mot de övergripande hållbarhetsmålen.

GUIDE-PUNKTER

Guide-punkter:

Samtliga 17 Fokusområden och vissa delar av Processtyrningen innehåller anvisningar och råd i form av s.k. Guide-punkter, vars främsta syfte är att ge projekten vägledning för att täcka in centrala hållbarhetsfrågor.

INDIKATOR: NULÄGE

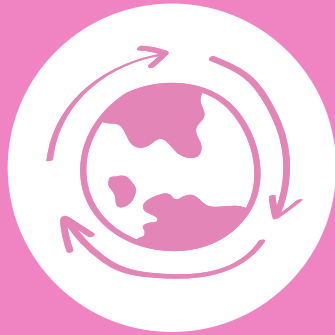
Bedömningskriterier

Redovisning

20 Indikatorer:

20 indikatorer med bedömningskriterier har preciserats, som stadsutvecklingsprojekten ska uppfylla för att kunna bli certifierade.

ÖVERGRIPANDE HÅLLBARHETSMÅL

DEL 2 ÖVERGRIPANDE HÅLLBARHETSMÅL

ÖVERGRIPANDE HÅLLBARHETSMÅL

Citylab har preciserat 10 Övergripande hållbarhetsmål för hållbar stadsutveckling. Dessa mål är utvecklade med hänsyn till FN:s Globala mål för hållbar utveckling, Delegationen för hållbara städers dokument Femton hinder för hållbar stadsutveckling, Sveriges nationella Miljökvalitetsmål, Folkhälsopolitiska mål, samt Vision för Sverige 2025.

De 10 Övergripande hållbarhetsmålen för hållbar stadsutveckling är följande.

1 God hälsa och välbefinnande

Att skapa förutsättningar för *god hälsa och välbefinnande* för människor är en central fråga för hållbar samhällsutveckling. Folkhälsan påverkas av allt från individers egna val och levnadsvanor till strukturella faktorer såsom yttre miljöer och demokratiska rättigheter.¹

2 Jämlikhet, jämställdhet och social sammanhållning

Ökade sociala klyftor är ohållbart ur ett etiskt, demokratiskt och samhällsekonomiskt perspektiv.² Det är därför viktigt att skapa förutsättningar för *jämlikhet, jämställdhet och social sammanhållning* med respekt för människans frihet och möjligheter.

3 Delaktighet och inflytande

Brist på möjlighet att påverka livsvillkoren har ett samband med hälsan. Därför är *delaktighet och inflytande* ett grundläggande villkor, som gäller alla med hänsyn till kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsvariation, sexuell läggning och ålder.³

4 Trygg och säker livsmiljö

Forskning visar entydigt att kvinnor i mycket högre grad än män upplever otrygghet när de vistas i det offentliga rummet, framför allt på kvällar och nätter.⁴ Hållbar stadsutveckling förutsätter en *trygg och säker livsmiljö* där boende, verksamma och besökare kan vistas på lika villkor.

5 Goda försörjningsvillkor

Hållbar stadsutveckling förutsätter *goda försörjningsvillkor*. Om människor saknar arbete och sysselsättning bidrar det inte bara till sämre livskvalitet för den enskilde utan också till social otrygghet och minskad sammanhållning i samhället i stort.⁵

6 Attraktivt stadsliv

Hållbar stadsutveckling handlar om att främja och skapa värden som bidrar till ett *attraktivt stadsliv* – en hållbar och mångfacetterad stad öppen för olika kulturer – som bidrar till städers ökade dragningskraft för boende, besökare, näringsliv och investerare.

DEL 2 ÖVERGRIPANDE HÅLLBARHETSMÅL

7 Resurshushållning

Resurshushållning innebär att användningen av energi, material och vatten minimeras, att resurserna används och återanvänds effektivt i kretslopp och att förnybara energislag och material väljs i första hand. Delad användning av resurser kan markant minska resursbehovet.

8 Ingen negativ klimatpåverkan

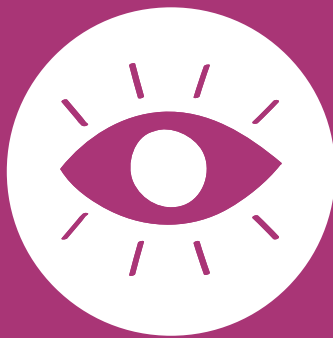
Koldioxid och andra växthusgaser från olika verksamheter gör att det globala klimatet förändras och blir varmare. Stadsutvecklingsprojekt bör ha som mål att *minimera negativ klimatpåverkan*, så att Sverige kan fasa ut sina nettoutsläpp av växthusgaser.⁶

9 Ingen negativ miljöpåverkan

Ingen negativ miljöpåverkan är en central fråga, bl.a. för att undvika spridning av miljö- och hälsofarliga ämnen och att minska belastningen på ekosystemen. Minst lika viktigt är också att bevara och främja den biologiska mångfalden och natur- och kulturmiljön, samt att människors aktiviteter medför ett så litet ekologiskt fotavtryck som möjligt.

10 Resiliens och flexibilitet

Den byggda och naturliga miljön måste kunna stå emot klimatförändringar och kunna anpassas till framtida ändrade behov. *Resiliens och flexibilitet* handlar om att städer ska kunna stå emot stress, förutsebara och oförutsedda förändringar. Påfrestningar kan vara avbrott i viktiga försörjningssystem, översvämningar, m.m. Flexibilitet innebär t.ex. möjlighet att förändra bebyggelsen för att möta det aktuella bostadsbehovet.

NULÄGESBESKRIVNING, VISION OCH PROJEKTMÅL

DEL 3 NULÄGES- BESKRIVNING, VISION OCH PROJEKTMÅL

NULÄGESBESKRIVNING, VISION OCH PROJEKTMÅL

Citylab Action ger stöd i stadsutvecklingsprojektens arbete med att upprätta ett *Hållbarhetsprogram* som ska omfatta en *nulägesbeskrivning*, en *vision* och *projekt-mål*.

Nulägesbeskrivning

En *nulägesbeskrivning*⁷ är centralt för de projekt som medverkar i Citylab Action och för de som vill certifiera sitt hållbarhetsarbete. Syftet är att precisera lokala *förutsättningar* och *utmaningar*.

Nulägesbeskrivningen utgörs av en redovisning av rådande utgångsläge. Den är ett viktigt underlag vid granskning av en certifieringsansökan. Nulägesbeskrivningen har en direkt koppling till Guidens 17 Fokusområden. När befintliga förutsättningar beskrivits kan särskilda utmaningar för stadsutvecklingsprojektet identifieras. Nulägesbeskrivningen utgör ett av de viktigaste underlagen för beslut som gäller projektets vision, projektmål och åtgärder.

Nulägesbeskrivningen ska redovisa omvärldsförutsättningarna och intilliggande områdets påverkan på det planerade området. Underlag till nulägesbeskrivningen är t.ex. översiktsplan, grönstrukturplan, cykelplan, miljö-, energi- och kretsloppsstrategier, samt i förekommande fall en fördjupad översiktsplan och strategidokument som bl.a. rör folkhälsa, social hållbarhet, digitaliseringsstrategier och de fyra nationella kulturmiljömålen.

Ett stadsutvecklingsprojekts särskilda utmaningar bör beskrivas grundligt. Det kan t.ex. gälla ett ombyggnadsprojekt i en befintlig socioekonomisk svag stadsdel som präglas av boendesegregation och där det krävs omfattande sociala och fysiska investeringar för att få till stånd en fungerande och trygg livsmiljö. En nulägesbeskrivning utgör projektets utgångsläge, som sätter gränsen för vilka mål som är möjliga att nå.

INDIKATOR 1: NULÄGE

Bedömningskriterier

1. Att projektet har identifierat områdets befintliga förutsättningar och utmaningar med hänsyn till Guidens samtliga 17 Fokusområden och 10 Övergripande hållbarhetsmål.

Redovisning

1. Redovisning av projektets nuläge i Hållbarhetsprogrammet, i enlighet med bedömningskriteriet.

DEL 3 NULÄGES- BESKRIVNING, VISION OCH PROJEKTMÅL

Vision

*En vision ska formuleras, som ger uttryck för projektets vilja och ambitioner för hållbar stadsutveckling. Visionen bildar tillsammans med projektmålen en grund för hållbarhetsarbetet. Projektmålen pekar ut *vilka frågor som är centrala* för projektets hållbarhetsarbete, medan visionen beskriver *en önskad sammanfattande målbild*.⁸*

INDIKATOR 2: VISION

Bedömningskriterier

1. Att en kortfattad vision har preciserats, vilken beskriver en önskad sammanfattande målbild för projektets hållbarhetsarbete.

Redovisning

1. Redovisning av visionen i Hållbarhetsprogrammet, i enlighet med bedömningskriteriet.

Projektmål

Varje stadsutvecklingsprojekt ska i hållbarhetsprogrammet formulera sina egna specifika *projektmål*, som ska vara styrande under hela processen från planering och genomförande in i förvaltning. Projektmålen ska peka ut vilka frågor som är centrala för projektets hållbarhetsarbete och ska formuleras utifrån lokala förutsättningar, behov och utmaningar. Projektmålen ska beakta samtliga 17 Fokusområden (se kapitel [Fokusområden](#)) och sträva mot att nå de 10 Övergripande hållbarhetsmålen. På så vis arbetar projekten även i överensstämmelse med bl.a. FN:s Globala mål, svenska miljömål och folkhälsomål.

DEL 3 NULÄGES- BESKRIVNING, VISION OCH PROJEKTMÅL

INDIKATOR 3: PROJEKTMÅL

Syfte

Projektmålen ska formuleras utifrån lokala förutsättningar. Ett projektmål kan omfatta flera Fokusområden och kan möta flera Övergripande hållbarhetsmål. Det innebär att stadsutvecklingsprojektet bestämmer hur många projektmålen ska vara i hållbarhetsprogrammet.

Bedömningskriterier

1. Att precisera projektmål som omfattar samtliga 17 Fokusområdets mål och som möter Guidens 10 Övergripande hållbarhetsmål.

Redovisning

1. Redovisning av projektmålen i hållbarhetsprogrammet, samt vilket/vilka Övergripande hållbarhetsmål och vilket/vilka Fokusområden som täcks in av respektive projektmål.

INDIKATOR 4: SYNERGIER OCH MÅLKONFLIKTER

Syfte

Projektet ska ha en plan för identifiering och hantering av synergier och målkonflikter som kan uppstå då projektmålen koordineras med Fokusområdena. Framgångsfaktorer och hinder kan omfatta aspekter som gäller organisation, tid, ekonomi, lokala faktorer och omvärldsfaktorer, etc. Hantering av synergier och målkonflikter görs kontinuerligt under planeringsprocessen, med hänsyn till konsekvensbedömningar av projektmålen.

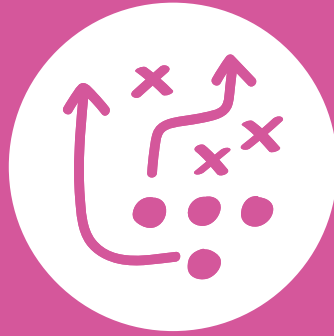
Bedömningskriterier

1. Att projektet har preciserat potentiella synergieffekter mellan projektmålen – i relation till Fokusområdena – och en plan för hur dessa ska hanteras i hållbarhetsprogrammet.
2. Att projektet har identifierat potentiella målkonflikter mellan projektmålen och en plan för hur dessa ska hanteras i hållbarhetsprogrammet.

Redovisning

1. Redovisning av potentiella synergieffekter och hur dessa ska hanteras.
2. Redovisning av potentiella målkonflikter med en riskanalys för hur dessa ska hanteras ifall målen inte kan nås.

PROCESSTYRNING

DEL 4 PROCESSTYRNING

PROCESSTYRNING

Det finns stora utmaningar i att utforma en konstruktiv stadsutvecklingsprocess där aktörer med olika intressen och tidsperspektiv deltar. Citylab Action Guide har därför ett stort fokus på *processtyrning*, vilket omfattar *organisation, samverkan, delaktighet, kommunikation* och *innovation*, vars främsta syfte är att stödja stadsutvecklingsprojekten att utveckla tvärssektoriella och flerdimensionella hållbara lösningar. Guiden bidrar inte till att stödja en process genom förenklingar och generaliseringar, utan tvärtom så är utgångspunkten att ta hänsyn till varje enskilt projekts lokala och komplexa förutsättningar i samspel med omvärldsfaktorer.

Processtyrning i detta dokument gäller för stadsutvecklingens tidiga planeringsskede med fokus på utformningen av ett projekts hållbarhetsprogram. Det finns idag ett stort behov av stöd för hur man gemensamt kan utveckla områden i staden som tar tillvara lokala förutsättningar. Samtidigt finns utmaningar och krav om stadens utveckling som relaterar till ekologiska, sociala, kulturella och ekonomiska faktorer. Utmaningarna handlar om att hantera och systematisera problem och nyckelfrågor. Det handlar även om att finna lämpliga samverkansformer för planläggning och utformning av områdena, om hur ansvaret ska utformas för att organisera och engagera aktörerna, liksom även kommunikationen med och mellan aktörerna.

Processtyrningens indikatorer

Processtyrningens delar som gäller *organisation, samverkan* och *delaktighet* omfattar indikatorer med redovisningskrav för de projekt som avser att ansöka om en certifiering. *Kommunikation* och *innovation* saknar indikatorer eftersom dessa delar främst har en stödjande funktion för övergripande samordning och utveckling av projektens hållbarhetsarbete.

Organisation

Organisation avser styrningen av stadsutvecklingsprojekten mot hållbar utveckling, hur ansvar ska fördelas och hur hållbarhetsprogrammet ska förankras i det tidiga planeringsskedet. Syftet är att leda verksamheten så att rätt sak görs vid rätt tillfälle, av rätt kompetens på rätt sätt så att projektets mål kan uppnås.

INDIKATOR 5: HÅLLBARHETSSTYRNING

Bedömningskriterier

1. Att projektets ledningsfunktion är säkerställd, med det yttersta ansvaret för organisationens hållbarhetsstyrning.

Redovisning

1. Redovisning av hur projektorganisationens ledningsfunktion för hållbarhetsstyrningen, inklusive befogenheter, är organiserad.

DEL 4 PROCESSTYRNING

INDIKATOR 6: ANSVAR

➔ *Bedömningskriterier*

1. Att ansvarsroller (kompetenser och funktioner) i projektet är säkerställda, liksom ansvars- / befogenhetsfördelning för samtliga projektmål, avseende måluppfyllelse, genomförande av åtgärder och genomförande av uppföljningsinsatser.

➔ *Redovisning*

1. Redovisning av hur ansvarsroller (kompetenser och funktioner) i projektorganisationen är säkerställda, i enlighet med bedömningskriterierna.
2. Redovisningen ska även omfatta vilken ansvarsroll som är ansvarig för respektive projektmåls måluppfyllelse, genomförande av åtgärder och uppföljningsinsatser.

INDIKATOR 7: FÖRANKRING

➔ *Bedömningskriterier*

1. Att projektets hållbarhetsprogram är förankrat hos alla markägare / fastighetsägares firmatecknare inom projektområdet (kommuner, byggaktörer, m.fl.) vid tidpunkten för inlämning av ansökan för certifiering.
2. Att det finns en rutin för hur nya markägare / fastighetsägare ska bindas att följa hållbarhetsprogrammet.

➔ *Redovisning*

1. Samtliga firmatecknares underskrift som intygar hållbarhetsprogrammets förankring och att det kommer att följas.
2. Beskrivning av en rutin för hur nya markägare / fastighetsägare ska bindas att följa hållbarhetsprogrammet.
3. För de projekt som vid certifieringen inte kommit så långt i processen med markägare / fastighetsägares underskrifter krävs en redovisning som visar hur projektet säkerställer att framtida involverade markägare / fastighetsägare ska bindas att följa hållbarhetsprogrammet.

DEL 4 PROCESSTYRNING

Samverkan

Samverkan mellan olika aktörer i projektets tidiga skede är en förutsättning för att projektmålen ska kunna förverkligas. Samverkan avser dels det interna arbetet mellan medverkande inom projektorganisationerna, dels samarbetet med externa aktörer. Aktörer kan vara kommunen (politisk ledning, planavdelning, förvaltningar, m.fl.), arkitekter, ingenjörer, ekonomer och andra experter i konsultföretag, bygg- och entreprenadföretag, fastighetsbolag, energibolag, m.fl.

INDIKATOR 8: SAMVERKANSPROCESS

Syfte

Projektet ska i en plan precisera hur projektets aktörer ska samarbeta, i den interna projektorganisationen och med externa aktörer. Planen kan omfatta rutiner för samverkansprocesser, forum för erfarenhetsutbyten, plattformar för samverkande aktiviteter och mötesordningar, etc. Rollfördelningen mellan ett projekts interna och externa aktörer kan variera beroende på om det är en kommun, byggaktör eller annan aktör som leder projektet.

Bedömningskriterier

1. Att projektet har en plan för hur de medverkande inom projektorganisationen ska samverka.
2. Att projektet har en plan för hur projektorganisationen ska samverka med externa aktörer.

Redovisning

1. Redovisning av hur projektets interna och externa aktörer ska samverka.

DEL 4 PROCESSTYRNING

Delaktighet

Delaktighet handlar i grunden om demokratifrågor – om medborgares rätt att involveras aktivt i stadsutvecklingsprocessen. Samtidigt har människors engagemang kring samhällsbyggnadsfrågor accelererat och därmed ökar förväntan på delaktighet och inflytande. Utvecklingen av städer och stadsdelar innebär allt oftare förändring i befintliga miljöer, där de som bor och verkar i området har unik kunskap om sin omgivning. Det ställer nya krav på hur projekten hanterar invånares medverkan i stadsutvecklingsarbete och i planprocesser genom medborgardialog, samråd eller andra former av aktiv medverkan i planeringen.

INDIKATOR 9: DIALOG

Syfte

Samråd och medborgardialog handlar om hur lokala aktörers intressen och kunskap – genom aktiv medverkan – kan hanteras systematiskt och konstruktivt. Syftet är att skapa delaktighet och inflytande, i synnerhet när man hanterar motstridiga intressen och uppfattningar.

Bedömningskriterier

1. Att projektet identifierat *utmaningar* där det är av särskild vikt att lokala invånare och civilsamhället (samhällsföreningar, boendeorganisationer, hembygdsföreningar, miljöorganisationer, m.fl.) aktivt engageras till delaktighet samt ges möjlighet till inflytande.
2. Att projektet har identifierat viktiga lokala *målgrupper* för delaktighet, i enlighet med projektets utmaningar.
3. Att projektet preciserat *metoder och verktyg* anpassade för medborgardialoger och samråd, i synnerhet för de grupper som kan vara svåra att nå genom konventionella metoder såsom öppet hus och stormöten, samt preciserat hur återkoppling ska ske till de medverkande.

Redovisning

1. Redovisning av utmaningarna i att engagera lokala invånare och civilsamhällets föreningar, för delaktighet och möjlighet till inflytande.
2. Redovisning av viktiga lokala målgrupper för delaktighet.
3. Redovisning av metoder för medborgardialoger och samråd, samt hur återkopplingen ska ske.

DEL 4 PROCESSTYRNING

GUIDE-PUNKTER

1. Ansvarsfördelning och kompetens ska preciseras för de aktörer som ska ansvara för medborgardialog, samskapande planerings- och designprocesser och liknande.
2. Förutsättningar ska skapas för att stadsutvecklingens lokala aktörer (invånare, näringsidkare, m.fl. som berörs av om- och tillbyggnation) – oberoende av köns-tillhörighet, ålder, etnicitet, etc. – ska kunna påverka sina livsvillkor genom att delta och ha inflytande.
3. Projektorganisationen som driver dialoger och samråd under hela processen ska sträva efter en tvärspektoriell bemanning och med jämn representation mellan kvinnor och män.

Kommunikation

Vår svenska offentlighetsprincip ger allmänhet och massmedia rätt till insyn i kommunens verksamheter. Idag har många stadsutvecklingsprojekt en ansvarig kommunikatör som är involverad i frågor som rör kommunikation i relation till stadsplaneringens organisering och genomförande. En policy för information och kommunikation har blivit ett alltmer viktigt och strategiskt relevant verktyg i kommuners stadsutvecklingsarbete. Kommunikation mellan olika aktörer i projektorganisationen och med lokala aktörer är en förutsättning för att projektens mål ska kunna förverkligas. Syftet med stadsutvecklingsprojektens interna och externa kommunikation är att förmedla information och kunskap som ger möjlighet till insyn och engagemang.

GUIDE-PUNKTER

Intern kommunikation

Den interna kommunikationen syftar till att samla projektets hela organisation – politisk ledning, planavdelningar, förvaltningar, konsulter, byggaktörer och fastighetsförvaltare, m.fl. – för att driva hållbarhetsarbetet.

1. Kommunikationsarbetet ska organiseras så att det säkerställer att relevanta aktörer deltar.
2. Planerade kommunikationsaktiviteter ska redovisas – hur och när de ska genomföras.
3. Informationsutbyte mellan organisationens olika aktörer ska skapa förutsättningar för insyn och engagemang bland de som medverkar i projektet.

DEL 4 PROCESSTYRNING

Extern kommunikation

Den externa kommunikationen syftar till att invånare och andra relevanta lokala aktörer informeras, och i vissa fall även involveras, i de förändringar som planeras och genomförs (se även [indikator 9: Dialog](#)).

1. Lokala aktörer och berörda medborgare ska få insyn i planeringen så att de har möjlighet att påverka projektets utveckling. Fokus gäller planeringsskedet, men hänsyn ska även tas till genomförande- och förvaltningsskedet.
2. En strategi för informationsspridning ska utformas, med syfte att stimulera till engagemang och delaktighet i planerings-, genomförande- och förvaltningsskedet.
3. Projektets kommunikationsledning ska i möjligaste mån använda massmedier (t.ex. tekniska medier, mediaorganisationer och sociala medier) för att nå ut till intressegrupper, föreningar, invånare, m.fl. med målet att bidra till inkludering, mångfald och transparens.

Innovation

Innovation innebär framsteg och förnyelse av idéer och tillvägagångssätt som kommer samhället till nytta. En avsikt med guiden är att uppmuntra stadsutvecklingsprojekten att utmana komplexa lokala problem genom nytänkande och innovationer, och att inte fastna i svårhanterliga och kostsamma standardlösningar. Många projektspecifika utmaningar kan inte lösas genom traditionella insatser eftersom problemen i stor utsträckning är komplicerade och sammansatta, och ofta styrda av lokala förutsättningar. Ett grundläggande villkor för innovationsdriven utveckling är att projektens processtyrning har beredskap och öppenhet för en utveckling av nya tjänster och tekniska lösningar. Att möta lokala utmaningar genom nytänkande kräver ett kvalitativt samarbete mellan olika aktörer, t.ex. politiker, offentliga och privata aktörer och forskare. Det kräver också beredskap att prioritera, testa och utvärdera nya lösningar samt att bedöma riskerna när nya lösningar används. Samhällsutmaningar blir på så vis en källa till innovation som kommer till nytta, istället för ett problem som ska lösas. Genom en fungerande processtyrning skapas möjlighet att utveckla innovationer i form av tjänster som kan klara utmaningarna i det enskilda projektet.

GUIDE-PUNKTER

1. Stadsutvecklingsprojektets specifika utmaningar ska preciseras och – i förekommande fall – beskriva varför det finns ett behov av innovationsdriven utveckling för att nå en förändring. Projektet ska även göra en riskanalys som beskriver vem, vilka och/eller vad som riskerar att påverkas om utmaningen inte hanteras.
2. Projektet ska redogöra för vilka problem som ska utredas och vilka aktörer som behöver involveras för att nå en innovationsdriven lösning.

DEL 4 PROCESSTYRNING

3. En grundlig omvärldsanalys ska genomföras, med syfte att skapa information om pågående utvecklingsinsatser och eventuella lösningar som har bäring på projektets utmaning. Analysen ska fungera som underlag för innovationsarbetet samt för kvalitetssäkring, finansiering, upphandling och upphovsrätt.
4. Projektets organisation ska ha en beprövad lösning i beredskap, som kan användas om den önskade förbättringen uteblir, eller om innovationen leder till oförutsedda negativa resultat.

FOKUSOMRÅDEN

DEL 5 FOKUSOMRÅDEN

FOKUSOMRÅDEN

Citylab Action Guide har preciserat 17 Fokusområden, vilka ska genomsyra ett stadsutvecklingsprojekts hållbarhetsarbete.

Fokusområdena är komplexa och sammansatta, samtidigt som de delvis överlappar varandra. Fokusområdena ska därför läsas och tillämpas parallellt, som delar i en spelplan, för att understödja projektets hållbarhetsarbete. Genom att arbeta i enlighet med fokusområdena stödjer stadsutvecklingsprojekten samtidigt Sveriges arbete att nå FN:s Globala mål för hållbar utveckling. Kopplingen mellan fokusområdena och de Globala mål finns illustrerade inom respektive fokusområde. Se även överblick av [FN:s Globala mål för hållbar utveckling](#) på sida 28.

DEL 5 FOKUSOMRÅDEN

FOKUSOMRÅDENA, SOM ÄR GRUPPERADE I
TEMATISKA RUBRIKER, OMFATTAR FÖLJANDE:

RUMSLIGA OCH INTEGRERADE STADSKVALITETER

- ① Funktioner
- ② Bebyggelsestruktur
- ③ Platser
- ④ Lärmiljö
- ⑤ Kulturmiljö
- ⑥ Lokal försörjning

INFRASTRUKTUR FÖR TILLGÄNGLIGHET OCH NÄRHET

- ⑦ Transporter
- ⑧ Informations- och kommunikationsteknik

ANPASSAD LUFT-, LJUS- OCH LJUDMILJÖ

- ⑨ Luft
- ⑩ Ljus
- ⑪ Ljud

MÅNGFUNKTIONELLA GRÖNYTOR OCH KLIMATANPASSNING

- ⑫ Grön- och blåstruktur
- ⑬ Klimatanpassning

RESURSER I KRETSLOPP

- ⑭ Materialflöden
- ⑮ Produkter
- ⑯ Vatten
- ⑰ Energi

FN:S GLOBALA MÅL

1 INGEN FATTIGDOM 	Avskaffa all form av fattigdom överallt.
2 INGEN HUNGER 	Avskaffa hunger , uppnå tryggad livsmedelsförsörjning, uppnå en bättre kosthållning och främja ett hållbart jordbruk.
3 GOD HÄLSA OCH VÄLBEFINNANDE 	Säkerställa att alla kan leva ett hälsosamt liv och verka för alla människors välbefinnande i alla åldrar.
4 GOD UTBILDNING FÖR ALLA 	Säkerställa en inkluderande och jämlik utbildning av god kvalitet och främja livslångt lärande för alla.
5 JÄMSTÄLLDHET 	Uppnå jämställdhet , och alla kvinnors och flickors egenmakt.
6 RENT VATTEN OCH SANITET FÖR ALLA 	Säkerställa tillgång till och hållbar vatten- och sanitetsförvaltning för alla.
7 HÅLLBAR ENERGI FÖR ALLA 	Säkerställa att alla har tillgång till tillförlitlig, hållbar och modern energi till en överkomlig kostnad.
8 ANSTÄNDIGA ARBETSVILLKOR OCH EKONOMISK TILLVÄXT 	Verka för en inkluderande och långsiktigt hållbar ekonomisk tillväxt, full och produktiv sysselsättning med anständiga arbetsvillkor för alla.
9 HÅLLBAR INDUSTRI, INNOVATIONER OCH INFRASTRUKTUR 	Bygga upp en motståndskraftig infrastruktur, verka för en inkluderande och hållbar industrialisering och främja innovation.
10 MINSKAD OJÄMLIKHET 	Minska ojämlikheten inom och mellan länder.
11 HÅLLBARA STÄDER OCH SAMHÄLLEN 	Städer och bosättningar ska vara inkluderande, säkra, motståndskraftiga och hållbara.
12 HÅLLBAR KONSUMTION OCH PRODUKTION 	Främja hållbara konsumtions- och produktionsmönster.
13 BEKÄMPA KLIMATFÖRÄNDRINGARNA 	Vidta omedelbara åtgärder för att bekämpa klimatförändringarna och dess konsekvenser.
14 HAV OCH MARINA RESURSER 	Bevara och nyttja haven och de marina resurserna på ett hållbart sätt i syfte att uppnå en hållbar utveckling.
15 EKOSYSTEM OCH BIOLOGISK MÅNGFOLD 	Skydda, återställa och främja ett hållbart nyttjande av landbaserade ekosystem, hållbart bruka skogar, bekämpa ökenspridning, hejda och vrida tillbaka markförstörelsen samt hejda förlusten av biologisk mångfald.
16 FREDLIGA OCH INKLUDERANDE SAMHÄLLEN 	Främja fredliga och inkluderande samhällen för hållbar utveckling, se till att alla har tillgång till rättvisa samt bygga upp effektiva och ansvarsskyldiga och inkluderande institutioner på alla nivåer.
17 GENOMFÖRANDE OCH GLOBALT PARTNERSKAP 	Stärka genomförandemedlen och återvitalisera det globala partnerskapet för hållbar utveckling.

Rumsliga och integrerade stadskvaliteter

DEL 5 FOKUSOMRÅDEN

Rumsliga och integrerade
stadskvaliteter

① *Funktioner*

1 – FUNKTIONER

Fokusområdets mål: Förutsättningar ska skapas för ett nära, tillgängligt och blandat utbud av bostäder, arbetsplatser, service, kultur och rekreation i det planerade området, och med beaktande av det befintliga utbudet av dessa funktioner i närområdena.

INDIKATOR 10: BLANDAT UTBUD

Syfte

Det ska finnas tillgång till social service (som förskola, grundskola och vårdcentral), utbud av kommersiell service (som livsmedelsbutik, affärer och restauranger) samt kulturell service och rekreation (som bibliotek, samlingslokaler, scener, kulturskola, idrottsanläggningar och parker) i det planerade området och/eller i närområdet (riktvärdet för ett närområde är 1 kilometer).⁹

➔ Bedömningskriterier

1. Att projektet, utifrån nulägesbeskrivningen, har planerat åtgärder som säkerställer att området får en förbättrad tillgång till:
 - ✓ social service
 - ✓ kommersiell service
 - ✓ kulturell service och rekreation
2. Reella förbättringar ska påvisas i relation till nuläget, vilket innebär att det planerade projektet inte enbart kan återropa befintligt utbud i närområdet. Projektet ska också visa hur befintlig och tillkommande service kompletterar varandra.

➔ Redovisning

1. Redovisning av nuläget och de åtgärder som ska vidtas för att säkerställa ett blandat utbud, med hänsyn till social, kommersiell och kulturell service och rekreation, samt befintligt utbud. Redovisningen ska visa på förbättringar i relation till nuläget.
2. Redovisningen ska omfatta vem (befattning) som är ansvarig för respektive åtgärd, när den ska genomföras samt när och hur genomförandet ska följas upp.

DEL 5 FOKUSOMRÅDEN

Rumsliga och integrerade
stadskvaliteter

① *Funktioner*

INDIKATOR 11: PRISRIMLIGA BOSTÄDER

Syfte

Det ska finnas tillgång till bostäder med olika upplåtelseformer (som bostadsrätt, hyresrätt, äganderätt), lägenhetsstorlekar och prisnivåer (som storlek på insatser och hyresnivåer) i det planerade området och/eller i närområdet. "Prisrimliga bostäder" handlar om att sträva mot en lokal bostadsmarknad med bostäder som har prisnivåer som kan efterfrågas av hushållen utan att inkomsten efter boendekostnader understiger nivån för baskonsumtionen. De projekt som inte innehåller nyproduktion av bostäder och de projekt som omfattar bostäder med tidsbegränsad upplåtelse (som student- och forskarbostäder) ska beakta det befintliga bostadsutbudet i närområdet.

Bedömningskriterier

1. Att projektet, utifrån nulägesbeskrivningen, har planerat åtgärder för att säkerställa att området får en blandning av bostäder med hänsyn till:
 - ✓ upplåtelseformer
 - ✓ lägenhetsstorlekar
 - ✓ prisnivåer med särskilt fokus på prisrimliga bostäder

Redovisning

1. Redovisning av nuläget (befintligt bostadsutbud) och de åtgärder som ska vidtas för att säkerställa en blandning av upplåtelseformer, lägenhetsstorlekar samt tillgång till lägenheter med olika prisnivåer och till prisrimliga bostäder.
2. Redovisningen ska omfatta vem (befattning) som är ansvarig för respektive åtgärd, när den ska genomföras samt när och hur genomförandet ska följas upp.
3. Projektet ska i en strategisk plan – i det fall Fokusområdets bedömningskriterier inte kan uppfyllas – precisera hur projektledningen ska utveckla och över tid förankra de frågor som gäller prisrimliga bostäder (t.ex. med stöd av politiska strategier).

DEL 5 FOKUSOMRÅDEN

Rumsliga och integrerade
stadskvaliteter

① *Funktioner*

GUIDE-PUNKTER

- 1.** Arbetsplatser, verksamheter och försörjningsmöjligheter ska i möjligaste mån finnas i området och i närområdet (projektområden kan variera stort i yttorlek, med "närområdet" inkluderas även ytorna i direkt anslutning till projektområdet).
- 2.** Bottenvåningarna längs områdets huvudstråk och strategiska hörnlägen bör innehålla lokaler för arbetsplatser och service.
- 3.** Hänsyn bör tas gällande tillgång till multifunktionella lokaler som kan nyttjas av olika aktörer, t.ex. civilsamhällets organisationer. Behoven hos grupper med osäkra anställningsförhållanden bör särskilt beaktas.
- 4.** En blandning av bostäder och arbetsplatser ska eftersträvas i det planerade området med riktvärdet 70–30 % (kvm bostadsarea/kvm area för service- och arbetslokaler) som vägledning och med beaktande av situationen i närområdet.¹⁰

DEL 5 FOKUSOMRÅDEN

Rumsliga och integrerade stadskvaliteter

② Bebyggelsestruktur

2 – BEBYGGELSESTRUKTUR

Fokusområdets mål: Mark ska planläggas och användas på ett resurseffektivt sätt, anpassat till både lokala förutsättningar och omvärldsförutsättningar där befintlig och ny bebyggelse länkas samman, för att åstadkomma en fysiskt och socialt sammanhängande och integrerad stad.

INDIKATOR 12: INTEGRERAD BEBYGGELSESTRUKTUR

Syfte

Bebyggelsen ska bidra till att skapa en sammanhängande stadsstruktur mellan ny och befintlig bebyggelse med tydliga stråk och mötesplatser som förutsättning för social och rumslig integration. En integrerad bebyggelsestruktur ska tillsammans med andra sociala och ekonomiska åtgärder bidra till att motverka gentrifiering, d.v.s. utträngning av ekonomiskt svaga hushåll (se även Fokusområde [7 Transporter](#)).

➔ Bedömningskriterier

1. Att projektet, utifrån nulägesbeskrivningen, har planerat åtgärder för hur det ska säkerställas att området får en integrerad bebyggelsestruktur med hänsyn till:
 - ✓ sammanhängande förbindelser och stråk inom det planerade området, till dess närområden och till staden som helhet
 - ✓ stadsdelens funktioner och offentliga rum, som stöd för social och rumslig integration
2. Reella förbättringar ska påvisas i relation till nuläget.

➔ Redovisning

1. Redovisning av nuläget och av de åtgärder som ska vidtas för att säkerställa att bebyggelsestrukturen stärker förutsättningarna för social och rumslig integration i stadsdelen. Stadsbyggnadsåtgärder inom området, stadsdelens kopplingar till angränsande områden och till staden som helhet ska redovisas. Redovisningen ska visa på förbättringar i relation till nuläget.
2. Redovisningen ska specificera hur åtgärden ska säkerställas, t.ex. genom planprogram, detaljplan eller annan typ av bindande dokumentation.
3. Redovisningen ska omfatta vem (befattning) som är ansvarig för respektive åtgärd, när den ska genomföras samt när och hur genomförandet ska följas upp.

DEL 5 FOKUSOMRÅDEN

Rumsliga och integrerade
stadskvaliteter

② *Bebyggelsestruktur*

GUIDE-PUNKTER

- 1.** Ny bebyggelse bör så långt som möjligt utvecklas i samspel med stadens befintliga, tekniska och ekologiska strukturer och system, med målet att bidra till att även dessa strukturer utvecklas i en hållbar riktning.
- 2.** Barriärer eller begränsningar, som förhindrar rumslig och social integration¹¹ i den byggda miljön, ska minimeras.
- 3.** Den befintliga och planerade byggda miljön bör i möjligaste mån vara tillgänglig med hänsyn till geografisk närhet och till hållbara transporter (gång-, cykel- och kollektivtrafik). Behov för personer med funktionsvariationer ska beaktas, liksom att miljön ska vara säker och trygg.¹²
- 4.** En väl avvägd bebyggelsetäthet säkerställs med hänsyn till exploateringsgrad, rymlighetstal (andel bebyggd mark, alternativt offentlig yta/bruttoarea) samt genomsnittlig hushöjd (antal våningar) sett i förhållande till stadskvaliteter såsom dagsljusinfall, god ljudkvalitet, tillgång till när-rekreation och insyn.¹³
- 5.** Markarealen för projektområdet bör i första hand utgöras av återanvänd (tidigare bebyggd mark) eller ianspråktagen (tidigare obebyggd mark) mark. Bevarandevärd naturmark bör inte exploateras.
- 6.** Planeringen av bebyggelsestrukturen bör hanteras med stöd av en social konsekvensanalys, med särskild hänsyn till de sju diskrimineringsgrunderna.¹⁴

DEL 5 FOKUSOMRÅDEN

Rumsliga och integrerade stadskvaliteter

③ Platser

3 – PLATSER

Fokusområdets mål: Den byggda och naturliga miljön ska erbjuda trygga och tillgängliga offentliga och semi-offentliga platser och stråk, som är attraktivt utformade för att bidra till välbefinnande och sociala möten.

INDIKATOR 13: OFFENTLIGA FRIYTOR

Syfte

Riktvärdet för andelen offentlig friyta är 15 %, men kan i hög grad variera beroende på hur väl utformade ytorna är, samt hur väl de är kopplade till varandra och till omgivningen.

➔ Bedömningskriterier

1. Att projektet, utifrån nulägesbeskrivningen, har planerat åtgärder för att säkerställa att området har offentliga friytor beaktande:
 - ✓ andelen offentlig yta, i enlighet med riktvärdet 15 %
 - ✓ mångfalden av offentliga platser och deras inbördes kopplingar / förbindelser
 - ✓ trygghets- och tillgänglighetsfaktorer kopplade till platser och stråk

➔ Redovisning

1. Redovisning av nuläget och de åtgärder som ska vidtas för att säkerställa att områdets friytor motsvarar riktvärdet 15 %, och att friytorna ska bidra till en mångfald av platser med trygghet och tillgänglighet.
2. Redovisningen ska specificera hur åtgärden ska säkerställas, t.ex. genom exploateringsavtal, detaljplan eller annan bindande dokumentation.
3. Redovisningen ska omfatta vem (befattning) som är ansvarig för respektive åtgärd, när den ska genomföras samt när och hur genomförandet ska följas upp.

DEL 5 FOKUSOMRÅDEN

Rumsliga och integrerade
stadskvaliteter

③ Platser

GUIDE-PUNKTER

1. Principer ska preciseras för att stimulera gång-, cykel- och kollektivtrafik som färdmedelsval och för servicefunktioner (trafikinformation, m.m.) genom och inom området¹⁵ (se även Fokusområde [7 Transporter](#)).
2. Det ska finnas tillgång till grönska, som förutsättning för upplevelser med alla sinnen.
3. En sammanhängande struktur av offentliga platser ska skapas, med en kontinuerlig anknytning till stadens offentliga ytor i den angränsande byggda miljön.
4. Det ska i möjligaste mån finnas tillgång till mötesplatser för utövande av kultur och föreningsverksamhet samt till icke-kommersiella offentliga platser och ytor för rekreation och fysisk aktivitet. Även utformning av "vita ytor" under vintertid ska beaktas.¹⁶
5. Utformningen av platserna bör utgå från såväl en generell som kartbaserad rumslig analys av styrkor, svagheter, hot och möjligheter (s.k. SWOT), med hänsyn till nuläget.
6. Sociotopvärden bör beaktas genom en platsanalys av nuläget. Underlaget (text och karta) ger förutsättningar för en strategisk utveckling av värdena som bör omfatta:
 - ✓ en inventering och värdering av utemiljöns användning inom planens friytor under minst två årstider (detta bör i större områden/projekt utföras med hjälp av medborgardialog)
 - ✓ en översiktlig analys av hur det aktuella planområdet förhåller sig till sociotopvärden i den nära omgivningen
7. Planeringen av offentliga och semioffentliga platser ska i möjligaste mån hanteras med stöd av en social konsekvensanalys, med särskild hänsyn till de sju diskrimineringsgrunderna.¹⁷

DEL 5 FOKUSOMRÅDEN

Rumsliga och integrerade
stadskvaliteter

④ Lärmiljö

4 – LÄRMILJÖ

Fokusområdets mål: Skolor och förskolor ska finnas i närområdet och utformas med goda utomhusmiljöer, som en grund för barns inläring och utveckling, samt även vara hållbart integrerade i projektområdet.

GUIDE-PUNKTER

1. Barn och ungdomar ska i så stor utsträckning som möjligt kunna gå eller cykla till och från förskola och skola.¹⁸
2. Principer ska preciseras för hur skolor och förskolor bör planeras med hänsyn till strategier för hållbara transporter, med särskilt fokus på säkra och trygga skolvägar.
3. Principer ska preciseras för skolverksamheter, i synnerhet förskolors, tillgång och närhet till kvalitativa grönytor.
4. Skolverksamheter, inklusive gårdar, ska lokaliseras med hänsyn till buller, luftföroreningar, lukt och dagsljusinfall.
5. Skollokaler, skolgårdar, skolparkeringsplatser, etc. bör samutnyttjas genom utvidgad beläggning över dygnet, för att bli en resurs för invånare i området, med hänsyn till trygghet och säkerhet.
6. Största avstånd till hållplats för kollektivtrafik bör inte överstiga 400 meter.¹⁹
7. Tillräckligt stor friyta som är lämplig för lek och utevistelse bör finnas i anslutning till förskola och skola.²⁰
8. Det ska finnas ett aktuellt underlag för elevantalet i projektområdet och i närliggande stadsdelar, samt en plan för hur förändringar i stadsdelens barnpopulation ska hanteras.
9. Ytbehov för följande verksamheter och funktioner ska beaktas: förskolor, grundskolor, gymnasieskolor, skolgårdar och idrottsverksamheter. Utgångspunkten gäller principer för utformning och placering i projektområdet, med hänsyn till angränsande byggd miljö.
10. Projektområdets offentliga platser såsom grönområden, parker och offentliga rum (inom- och utomhus) ska erbjuda goda miljöer för inläring.

DEL 5 FOKUSOMRÅDEN

Rumsliga och integrerade stadskvaliteter

⑤ Kulturmiljö

5 – KULTURMILJÖ

Fokusområdets mål: Den befintliga miljöns kulturvärden med dess värdebärande karaktärsdrag ska vara en utgångspunkt för utvecklingen av bebyggelsemiljön,²¹ kulturvärdena ska tas tillvara genom att i olika grad nyttjas, bevaras och synliggörs på platsen.²²

GUIDE-PUNKTER

1. Den befintliga kulturmiljön och platsens historia är en viktig utgångspunkt för utformningen av den nya miljön, likaså att kulturvärdena används när bebyggelsemiljön utvecklas.²³ De mål som ska uppnås ska preciseras i en strategisk plan som också ger riktlinjer för hur målen ska genomföras. Riktlinjerna kan t.ex. innehålla en redovisning av hur bevarande och/eller framhåvande av befintlig bebyggelse, fornlämningar och landskapsbild ska realiseras och/eller hur viktiga berättelser ska synliggöras.
2. Gestaltningen av ny bebyggelse ska förhålla sig till den befintliga miljöns kulturvärden, material och fysiska form samt gestaltningstraditioner, så att en ny kvalitativ helhet skapas.
3. Byggnadsmaterial och använda lokala material och hantverksmetoder ska om möjligt återanvändas vid ny- och tillbyggnader på platsen, alternativt säkra att material tas tillvara och återanvänds på annan plats.
4. Mötet och balansen mellan ny, bevarad och återanvänd befintlig bebyggelse ska beaktas.

DEL 5 FOKUSOMRÅDEN

Rumsliga och integrerade stadskvaliteter

⑥ Lokal försörjning

6 – LOKAL FÖRSÖRJNING

Fokusområdets mål: Förutsättningar ska skapas för lokal försörjning vid nybyggnation och vid renovering av existerande områden samt för bestående, lokala försörjningsmöjligheter i dessa områden.

INDIKATOR 14: SOCIALA KLAUSULER

Syfte

Sociala klausuler handlar om att stödja social inkludering och sammanhållning genom att utveckla en lokal ekonomi baserad på lokala arbetstillfällen. Det kan t.ex. innebära att byggaktörer, fastighetsbolag, leverantörer m.fl. i samband med en specifik upphandling anlitar personer som bor eller verkar i området, med särskild uppmärksamhet på de som står långt från arbetsmarknaden. Sociala klausuler kan användas för att under nybyggnation och/eller renovering säkerställa att en viss del av arbetskraften rekryteras lokalt i närområdena eller i det befintliga området. Det kan ske genom praktikplatser, lärlingsjobb, visstids- eller tillsvidareanställningar eller annan typ av begränsad anställning.²⁴

➔ Bedömningskriterier

1. Att projektet, utifrån nulägesbeskrivningen, har planerat åtgärder för att säkerställa att det – med stöd av sociala klausuler – bidrar till ökade försörjningsmöjligheter, främst för personer som bor eller verkar i området med hänsyn till:
 - ✓ befintliga, lokala arbetstillfällen
 - ✓ socioekonomiska förhållanden
 - ✓ sysselsättningsgrad, främst personer som uppbär försörjningsstöd och unga som vare sig arbetar eller studerar²⁵

➔ Redovisning

1. Redovisning av nuläget och de åtgärder som ska vidtas för att säkerställa lokal försörjning med stöd av sociala klausuler, i enlighet med bedömningskriteriet.
2. Redovisningen ska omfatta vem (befattning) som är ansvarig för respektive åtgärd, när den ska genomföras samt när och hur genomförandet ska följas upp.
3. Projektet ska i en strategisk plan – i det fall Fokusområdets bedömningskriterier inte kan uppfyllas – precisera hur projektledningen ska utveckla och över tid förankra de frågor som gäller sociala klausuler (t.ex. med stöd av politiska strategier).

DEL 5 FOKUSOMRÅDEN

Rumsliga och integrerade
stadskvaliteter

⑥ Lokal försörjning

INDIKATOR 15: CIRKULÄR EKONOMI

Syfte

Cirkulär Ekonomi handlar om hur projektet kan bidra till uppbyggnaden av en lokalt anpassad ekonomi med återvinningscentraler och återvinningsstationer,²⁶ lokalt upphandlat fastighetsunderhåll, lokal odling, hemtjänst och andra hushållsnära tjänster. Allt med syfte att skapa en bärkraftig lokal ekonomi med lokala arbetstillfällen.

Bedömningskriterier

1. Att projektet, utifrån nulägesbeskrivningen, har planerat åtgärder för att säkerställa att det bidrar till att utveckla en inkluderande grannskapsekonomi byggd på:

cirkulär ekonomi, inklusive delningsekonomi

hänsyn till lokalt engagemang

Redovisning

1. Redovisning av nuläget och de åtgärder som ska vidtas för att bidra till en cirkulär ekonomi, i enlighet med bedömningskriteriet.
2. Redovisningen ska omfatta vem (befattning) som är ansvarig för respektive åtgärd, när den ska genomföras samt när och hur genomförandet ska följas upp.
3. Projektet ska i en strategisk plan – i det fall Fokusområdets bedömningskriterier inte kan uppfyllas – precisera hur projektledningen ska utveckla och över tid förankra de frågor som gäller cirkulär ekonomi (t.ex. med stöd av politiska strategier).

DEL 5 FOKUSOMRÅDEN

Rumsliga och integrerade
stadskvaliteter

⑥ Lokal försörjning

GUIDE-PUNKTER

- 1.** En stadsdels viktigaste tillgång är dess invånare, näringsidkare och representer för organisationer verksamma i området. Indikatorerna används för att förstärka relationerna mellan dessa aktörer, med förbättrad tillit och stärkt kollektiv och individuell förmåga som mål.²⁷
- 2.** Lokala arbetstillfällen som skapas genom sociala klausuler ger personer med olika könsidentitet, etnicitet, ålder, inkomst, utbildning, etc. insteg på arbetsmarknaden, försörjning och ett nytt socialt sammanhang.
- 3.** De relationer, samarbetsmönster och arbetstillfällen som skapas under nybyggnation och/eller renovering, kan bilda underlag för en bestående och inkluderande grannskapsekonomi baserad på gemensamt resursutnyttjande, cirkulär ekonomi, etc.
- 4.** Stärkt lokal försörjning och samverkan mellan olika aktörer kan motverka uppkomsten av "hot spots", gängkriminalitet och social oro med betydande företags- och samhällsekonomiska vinster som följd.²⁸

Infrastruktur för tillgänglighet och närhet

DEL 5 FOKUSOMRÅDEN

Infrastruktur för
tillgänglighet och närhet

⑦ Transporter

7 – TRANSPORTER

Fokusområdets mål: Minskat beroende av motoriserade transporter genom att främja hållbara logistiklösningar och hållbara färdssätt (gång-, cykel- och kollektivtrafik), med tillgänglighet för alla människor.

INDIKATOR 16: HÅLLBARA FÄRDSÄTT

Syfte

Projektet ska främja insatser som gör att andelen resor med hållbara färdssätt ökar.

➔ Bedömningskriterier

1. Att projektet, utifrån nulägesbeskrivningen, har planerat åtgärder för hur det ska säkerställas att:
 - ✓ Prioriteringen av hållbara färdssätt kommer styra disponering och fördelning av körbana, cykelbana, gångbana och parkering.
 - ✓ Utformningen styrs av att det ska vara snabbt, tryggt och säkert att gå och cykla i och genom området. Det innebär att trafikslagen planeras som två olika typer av transportsätt, som vid behov separeras från varandra, och att respektive trafikslag kopplas samman med tätortens övergripande huvudnät för gång- respektive cykeltrafik (se även Fokusområde [2 Bebyggelsestruktur](#)).
 - ✓ Prioriteringen av hållbara färdssätt kommer styra utbud, placering, utformning, prissättning och tidsbegränsning av parkeringar för cyklar (inkl. elcyklar, lådcyklar och cykelkärror) respektive bilar.
 - ✓ Mobility management-åtgärder och/eller andra beteendepåverkande åtgärder kommer genomföras för att främja prioriterade transportslag.
 - ✓ Planeringen av området styrs av att kollektivtrafiken ska vara bekväm, tillgänglig och trygg, samt ha en tur-täthet som gör den konkurrenskraftig. Detta innebär i synnerhet samverkan med den lokala kollektivtrafikmyndigheten men även med andra berörda aktörer.
 - ✓ Planeringen av området styrs av att ge goda förutsättningar för etablering och användning av fordonspooler, samåkning och/eller liknande delningstjänster, så som Mobility as a Service (MaaS).

DEL 5 FOKUSOMRÅDEN

Infrastruktur för
tillgänglighet och närhet

⑦ Transporter

Redovisning

1. Redovisning av de åtgärder som ska vidtas för att säkerställa respektive punkt i bedömningskriterierna. Redovisningen styrks med befintliga styrdokument eller genom hänvisning till dokument som ska tas fram. I det senare fallet ska det anges vem (befattning) som är ansvarig och när dokumenten beräknas vara klara.
2. Redovisningen ska omfatta vem (befattning) som är ansvarig för respektive åtgärd, när den ska genomföras samt när och hur genomförandet ska följas upp.

GUIDE-PUNKTER

1. Lokalisering av bostäder, arbetsplatser och service är viktiga faktorer att beakta för att få till stånd ett minskat beroende av motoriserade transporter. Hänsyn bör tas till att lokaliseringarna inte bara påverkar transporterna i det aktuella området, utan också i närliggande stadsdelar. Området bör i första hand lokaliseras inom cykelavstånd till tätortens centrum eller i anslutning till befintliga kollektivtrafikstråk. Nya kollektivtrafikstråk kan skapas om underlaget är tillräckligt stort, och där områdets täthet är en viktig faktor²⁹ (se även Fokusområde [1 Funktioner](#) och [2 Bebyggelsestruktur](#)).
2. För att hållbara transporter ska göras tillgängliga för flera grupper behöver nulägesbeskrivningen analysera behovet av åtgärder för att öka jämlikheten, dels avseende transportsystemet i stort och dels användandet av hållbara färdssätt (gång-, cykel- och kollektivtrafik).
3. Planeringen av området bör beakta avstånd till hållplatser för kollektivtrafik. Lokala riktlinjer kan användas som utgångspunkt.³⁰
4. Större hållplatser (regionbuss, stomnät) och knutpunkter bör underlätta kombinationsresor med cykel- och kollektivtrafik, vilket inbegriper en säker cykelväg samt låsbar och väderskyddad cykelparkering i direkt anslutning till hållplats (från enkla ställ till bevakade cykelgarage). Cykelparkering bör ges bättre tillgänglighet till knutpunkten än bilparkering.
5. Planeringen av området bör beakta vilken maskvidd som bör skapas för gång- respektive cykelvägnätet, för att färdssätten ska bli genare än för bil (cykel- och gångvägar bildar ett nät med varierande maskvidd, d.v.s. avstånd mellan länkar som binder samman start- och målpunkter).
6. Projektet bör planera för hur mobilitetsfrågorna ska hanteras på fastighetsnivå avseende prioritering av hållbara transportsätt och utbyggnad av laddinfrastruktur för el-fordon, t.ex. genom byggnadscertifiering med krav på förutsättningar för hållbara transporter.

DEL 5 FOKUSOMRÅDEN

Infrastruktur för
tillgänglighet och närhet

⑦ *Transporter*

7. Förutsättningar bör skapas för effektiva gods- och logistiklösningar som främjar en god ljudmiljö och låg miljöpåverkan. Såväl företag som privatpersoners behov behöver tillgodoses och lösningar beaktas på både fastighets- och stadsdelsnivå.
8. Analys av andelen resor gjorda med hållbara färdsätt (hållbart resande-andelen) bör göras både för nuläget och vid uppföljning. Analysen bör brytas ner för olika avstånd och transportslag, så att de hållbara transportslagen (gång, cykel och kollektivtrafik) kan redovisas såväl enskilt som samlat för olika avstånd.

DEL 5 FOKUSOMRÅDEN

Infrastruktur för
tillgänglighet och närhet

⑧ Informations- och
kommunikationsteknik

8 – INFORMATIONS- OCH KOMMUNIKATIONSTEKNIK

Fokusområdets mål: Informations- och kommunikationstekniken (IKT) och den information som en stad behöver eller genererar ska integreras och användas på lämpligt sätt för att utveckla staden hållbart.

GUIDE-PUNKTER

1. IKT-infrastrukturen bör planeras som en del av den tekniska infrastrukturen, jämförbart med andra tekniska försörjningssystem såsom VA-nät, vägnät, m.m. (främst vid utveckling av nya områden).
2. IKT kan utnyttjas för att bidra till att resurser används mer effektivt och att stadens flöden effektiviseras (se även Fokusområde [14 Materialflöden](#)).
3. Mätare och givare (sensorer) kan användas för att samla in information om hur projektområdet fungerar. Insamlade data kan användas för att analysera och optimera stadens flöden (se även Fokusområde [14 Materialflöden](#)).
4. Data som rör hållbarhet bör tillgängliggöras för invånare och näringsliv, för att skapa öppenhet, transparens samt förutsättningar för innovativ utveckling inom hållbarhetsområdet. Data ska presenteras i ett tydligt format och på en relevant och lättfattlig nivå.
5. Områdets IKT-infrastruktur kan utnyttjas för att möjliggöra och tillhandahålla information och service via e-tjänster, t.ex. möjligheter till medborgardialog.
6. IKT kan användas för att skapa nätverk och plattformar som kopplar samman stadens funktioner – tillgängliga för medborgarna – för att bättre nyttja olika samhällsresurser, t.ex. smartare elanvändning och varor som en del i stadens cirkulära ekonomi (se även Fokusområde [14 Materialflöden](#) och [17 Energi](#)).
7. IKT-lösningar bör utvecklas med hänsyn till resiliens. En viktig aspekt är att planeringen av IKT-infrastrukturen beaktar att den måste vara robust och att risken att tekniken slås ut minimeras. Det gäller särskilt ur ett IT-säkerhetsperspektiv.

Anpassad luft-, ljus- och ljudmiljö

DEL 5 FOKUSOMRÅDEN

Anpassad luft-, ljus-
och ljudmiljö

⑨ Luft

9 – LUFT

Fokusområdets mål: En god luftkvalitet ska säkerställas och luftkvalitetsfrågor ska inkluderas i ett tidigt skede för att undvika framtida problem.

GUIDE-PUNKTER

1. Luftkvaliteten i området bör beaktas, i synnerhet med hänsyn till känsliga grupper som barn, sjuka och äldre,³¹ och de miljöer dessa grupper vanligen vistas i, t.ex. skolor och förskolor och dess gårdar, lekplatser, sportanläggningar, sjukhus och äldreboenden.
2. En analys av rådande luftkvalitet bör genomföras som inkluderar en mätning som visar hur halterna förhåller sig till Miljökvalitetsnormer.³²
3. En analys bör göras av projektets inverkan på den framtida luftkvaliteten och möjligheterna att följa Miljökvalitetsnormer då stadsutvecklingsprojektet är färdigställt. Analysen ska även omfatta byggskedet.
4. Förbättrande luftkvalitetsåtgärder bör beskrivas, samt vilka effekter åtgärderna förväntas ge.

DEL 5 FOKUSOMRÅDEN

Anpassad luft-, ljus-
och ljudmiljö

⑩ *Ljus*

10 – LJUS

Fokusområdets mål: Goda ljusförhållanden ska säkerställas för att värna om hälsoaspekter och urbana kvaliteter avseende orienterbarhet, trafiksäkerhet, trygghet, och estetik.

GUIDE-PUNKTER

1. Området bör anpassas och utformas med god tillgång till dagsljus och direkt sol utomhus. Hänsyn bör tas till dygns- och årsvariationer.
2. Alla fasader till byggnader som inrymmer rum där människor vistas mer än tillfälligt bör ha god tillgång till dagsljus.³³
3. Utomhusytor avsedda att användas för t.ex. mötesplatser, sport, lek och kommersiella aktiviteter bör nås av direkt solljus. Dessa platser bör även erbjuda tillgång till skugga under sommarhalvåret.³⁴
4. Goda ljusförhållanden kan stärka kontaktytorna mellan olika rumstyper (innegård, gata, kvarter och park m.fl.,) och tjäna som stöd för utblickar och siklinjer.
5. Ljusanalyser³⁵ för det planerade området bör genomföras med hänsyn till planmönster (gatunät, knutpunkter), kvarterstyper, exploateringstal, bebyggelseorientering efter väderstreck, byggnadsutformning (geometri, material, fönster, takform), gatustråk, träd och annan grönska.
6. En belysningsplan bör tas fram med hänsyn till platsens lokala dagsljus, direkta solljus och nattljus. Planen bör ange hur projektet ska få till stånd en driftsäker, ekonomisk och långsiktigt hållbar utebelysning med en hög energieffektivitet och god ljussättning avseende orienterbarhet, trafiksäkerhet, trygghet, och estetik. Planen bör också innehålla en redovisning av projektering för energieffektiva belysningsystem som även beaktar potentiella ljuseffektförluster, t.ex. träds inverkan på belysningen och andra ljusförluster (se även Fokusområde [17 Energi](#)).

DEL 5 FOKUSOMRÅDEN

Anpassad luft-, ljus-
och ljudmiljö

⑪ Ljud

11 – LJUD

Fokusområdets mål: En god ljudmiljö ska eftersträvas genom att motverka störande ljud och genom att bidra till positiva ljudupplevelser för en hållbar stadsmiljö.

GUIDE-PUNKTER

1. Hänsyn ska tas till de riktvärden för ljudkvalitetsmål som gällde fram till 1:a juli 2017,³⁶ avseende allmänna platser, gator, bostadsmiljöer, torg och parker. Vid nybyggnad av bostäder ska följande riktvärden för buller från vägtrafik normalt inte överskridas:
 - ✓ 30 dBA dygns ekvivalent ljudnivå inomhus
 - ✓ 45 dBA maximal ljudnivå inomhus nattetid
 - ✓ 55 dBA dygns ekvivalent ljudnivå utomhus vid fasad
 - ✓ 70 dBA maximal ljudnivå på uteplats i anslutning till fasad
2. Ljud ska i möjligaste mån hanteras som ett designelement, med stöd av akustisk design, vilket innebär att skapa en kvalitativ ljudmiljö som en integrerad del av stadsmiljön för positiva ljudupplevelser.³⁷
3. Ljudkvalitetsmål för platser och parker som klassificeras som rekreativa³⁸ ska anpassas till de miljökrav och sociala hållbarhetskrav som gäller för området (s.k. sociotoper, se även Fokusområde [3 Platser](#)). Bedömningskriterierna avser hänsyn till landskapsutformning och möblering, utformning av platser och rumsbildningar med dämpande och skärmande åtgärder för att lokalt skapa en rogivande ljudmiljö. Maximal ekvivalent ljudnivå är 50 dBA eller 20 dBA under nivån vid omgivande gator.
4. En konsekvensanalys av befintligt buller från väg- och spårbunden trafik, flygtrafik och industriverksamheter ska utföras samt även i vissa fall från andra verksamheter med hög ljudnivå. Analysen ska behandla inverkan på boende, arbetande och besökande i anslutning till planområdets byggnader (bostäder, affärs- och industrifastigheter), verksamheter och funktioner (t.ex. utomhusserveringar, lekplatser, skolor och sportanläggningar). Analysen ska även omfatta byggskedet.
5. Beräkningar, avhängigt de verksamheter och funktioner som inverkar på ljudmiljön i det planerade området, ska genomföras enligt gällande beräkningsmodeller för väg- och tågtrafik samt för industribuller. Beräkningarna ska som lägst visa att riktvärden för ljudkvalitetsmål – i enlighet med guide-punkten 1 – uppfylls.

Mångfunktionella grönytor och klimatanpassning

DEL 5 FOKUSOMRÅDEN

Mångfunktionella grönytor
och klimatanpassning

⑫ Grön- och blåstruktur

12 – GRÖN- OCH BLÅSTRUKTUR

Fokusområdets mål: Mångfunktionella grön- och blåytor med goda förutsättningar för fungerande ekosystem ska bevaras, utvecklas eller skapas.

INDIKATOR 17: BIOLOGISK MÅNGFALD

Syfte

Att säkerställa att värdefull natur och ekologiska spridningssamband bevaras, skyddas och stärks i samband med utvecklingen av området.

Resultatet från inventeringarna inom denna indikator utgör underlag för indikatorerna Ekosystemtjänster och Grönytefaktor.

Bedömningskriterier

1. Att projektet har genomfört en naturvärdesinventering enligt svensk standard SS 199000:2014³⁹ för det aktuella området. Om befintliga naturvärden/ekologiska spridningssamband är uppenbart låga eller saknas kan underlag från en ekolog, framtaget i ett tidigt skede, åberopas som alternativ.

Projektet ska, utifrån resultatet av naturvärdesinventeringen, vidta åtgärder för att säkerställa att:

- ✓ **ytor med högsta naturvärde** (motsvarande naturvärdesklass 1 enligt svensk standard för naturvärdesbedömning) inte påverkas negativt så att dess ekologiska funktioner eller värden minskar.
- ✓ **ytor med högt naturvärde** (motsvarande naturvärdesklass 2) inte påverkas negativt så att dess ekologiska funktioner eller värden minskar. Avsteg kan i undantagsfall tillåtas om en utredning tas fram som dels visar att utformningen gynnar utvecklingen av övriga hållbarhetsaspekter på ett betydande sätt, och dels visar hur alternativa utformningar/lokaliseringar prövats. Utredningen ska ha tagits fram i samråd med en kommunekolog eller motsvarande kompetens. Om ytor med naturvärdesklass 2 tas i anspråk ska de kompenseras på samma sätt som för naturvärdesklass 3 (se nedan).

DEL 5 FOKUSOMRÅDEN

Mångfunktionella grönytor
och klimatanpassning

⑫ Grön- och blåstruktur

- ✓ **ytor med påtagligt naturvärde** (motsvarande naturvärdesklass 3) som exploateras eller på annat sätt påverkas negativt ska kompenseras inom en annan del av planområdet eller i närområdet för att undvika nettoförlust. Vid kompensation av grön- eller blåtor ska hänsyn tas till ytans storlek, dess biologiska kvaliteter samt dess betydelse för ekologiska spridningssamband. Lämplig kompensation bör utarbetas med stöd av ekolog.⁴⁰
- ✓ **övriga grönytor eller ytor** med vissa eller låga värden (naturvärdesklass 4) kan exploateras, men ska utvärderas om de kan ha en framtida viktig funktion för ekologiska spridningssamband.

2. Att projektet genomfört en kvalitativ analys av grönstrukturen inom området och i förhållande till omgivningen. Projektet ska, utifrån resultatet, ha planerat åtgärder för att säkerställa att viktiga befintliga ekologiska spridningssamband inte påverkas negativt så att deras funktioner minskar. Projektet ska också eftersträva att skapa nya spridningssamband.⁴¹
3. Att projektet har planerat åtgärder för att säkerställa att kvaliteten och naturvärdet på befintlig och nyskapad grön- och blåstruktur utvecklas och stärks.
4. Att projektet har planerat åtgärder för att säkerställa att kunskap kring naturvärdena dokumenteras och överförs till berörda aktörer inom projektets alla faser samt till framtida fastighetsägare/förvaltare.

Redovisning

1. Naturvärdesinventering enligt svensk standard SS 199000:2014. Alternativt, om befintliga naturvärden/ekologiska spridningssamband är uppenbart låga eller saknas, kan underlag från en ekolog, framtaget i ett tidigt skede, åberopas.
2. Redovisning av de åtgärder som ska vidtas för att säkerställa att utvecklingen av området är i linje med bedömningskriteriets krav gällande ytor klassade enligt naturvärdes klass 1, 2, 3 och 4. Redovisningen ska omfatta vem (befattning) som är ansvarig för respektive åtgärd, när den ska genomföras samt när och hur genomförandet ska följas upp.

DEL 5 FOKUSOMRÅDEN

Mångfunktionella grönytor
och klimatanpassning

⑫ Grön- och blåstruktur

3. I de fall ytor med naturvärdesklass 2 tas i anspråk, ska en utredning biläggas. Utredningen ska beskriva hur utformningen gynnar utvecklingen av övriga hållbarhetsaspekter på ett betydande sätt, samt hur alternativa utformningar / lokaliseringar prövats.
4. Kvalitativ analys, inklusive kartbilder och illustrationer, av befintliga och möjliga framtida ekologiska spridningssamband, för en bedömning av projektområdets betydelse för grönstruktur och ekologiska spridningssamband i en större skala.
5. Redovisning av de åtgärder som ska vidtas för att säkerställa att ekologiska spridningssamband skyddas och utvecklas. Redovisningen ska omfatta vem (befattning) som är ansvarig för respektive åtgärd, när den ska genomföras samt när och hur genomförandet ska följas upp.
6. Redovisning av de åtgärder som ska vidtas för att säkerställa att kvaliteten och naturvärdet på befintlig och nyskapad grön- och blåstruktur utvecklas och stärks. Redovisningen ska omfatta vem (befattning) som är ansvarig för respektive åtgärd, när den ska genomföras samt när och hur genomförandet ska följas upp.
7. Redovisning av de åtgärder som ska vidtas för att säkerställa att kunskap kring naturvärdena dokumenteras och överförs till berörda aktörer inom projektets alla faser samt till framtida fastighetsägare / förvaltare. Redovisningen ska omfatta vem (befattning) som är ansvarig för respektive åtgärd, när den ska genomföras samt när och hur genomförandet ska följas upp.

DEL 5 FOKUSOMRÅDEN

Mångfunktionella grönytor
och klimatanpassning

⑫ Grön- och blåstruktur

INDIKATOR 18: EKOSYSTEMTJÄNSTER

Syfte

Att säkerställa att viktiga ekosystemtjänster omhändertas vid utvecklingen av området.

Bedömningskriterier

1. Att projektet har planerat åtgärder för hur det ska säkerställa att området förses med viktiga ekosystemtjänster. En ekosystemtjänstanalys ska tas fram med följande innehåll:⁴²

en kartläggning av befintliga ekosystemtjänster

en identifiering av möjliga framtida ekosystemtjänster som är särskilt önskvärda för det aktuella området och dess omgivning

en prioritering av ekosystemtjänster (både befintliga och önskvärda), lämpligen i klasserna hög prioritet, medelhög prioritet och låg prioritet⁴³

möjliga åtgärder för att dessa ekosystemtjänster ska kunna skapas och/eller förstärkas

Minst fem prioriterade ekosystemtjänster väljs utifrån analysen, vilka bedöms som viktiga för området i stort och som projektet ska förstärka och/eller skapa. Både kulturella och reglerande ekosystemtjänster ska ingå.⁴⁴

2. Att projektet har specificerat vilka eventuella ekosystemtjänster som går förlorade vid genomförandet av stadsutvecklingsprojektet. Ekosystemtjänster som är värdefulla för området (som vid prioriteringen klassats som hög prioritet eller medel högprioritet) ska tryggas.

3. Att de projekt som avser att ta jordbruksmark i anspråk säkerställer att avvägningar har gjorts gentemot lagstiftningens intentioner (Miljöbalken 3:4), samt att exploateringen följer gällande översiktsplan.⁴⁵

Redovisning

1. Ekosystemtjänstanalys som beskriver förekommande ekosystemtjänster, lämpligen med bifogade illustrationer och/eller kartor, samt motivering av vilka ekosystemtjänster som är prioriterade vid utveckling av området.

DEL 5 FOKUSOMRÅDEN

Mångfunktionella grönytor
och klimatanpassning

⑫ Grön- och blåstruktur

2. Redovisning av de åtgärder som ska vidtas för att säkerställa att minst fem prioriterade ekosystemtjänster kommer att skapas och/eller förstärkas vid utvecklingen av området. Både kulturella och reglerande ekosystemtjänster ska ingå. Redovisningen ska omfatta vem (befattning) som är ansvarig för respektive åtgärd, när den ska genomföras samt när och hur genomförandet ska följas upp. Redovisningen bör även innehålla ett kort resonemang om hur dessa prioriterade ekosystemtjänster kan bidra till långsiktigt resilienta ekosystem i området och stadsdelen, samt vilka grupper som kan dra nytta av dem (t.ex. boende och fastighetsägare).
3. Redovisning av vilka ekosystemtjänster som eventuellt går förlorade till följd av stadsutvecklingsprojektet.
4. Redovisning, i de fall då jordbruksmark tas i anspråk, av hur avvägningar har gjorts gentemot lagstiftningens intentioner (Miljöbalken 3:4) och motivering om hur exploateringen följer gällande översiktsplan.

INDIKATOR 19: GRÖNYTEFAKTOR (GYF)

Syfte

Att använda Grönytefaktorn som metod för att kvantitativt redovisa och följa upp att grönstruktur, naturvärden, spridningsvägar och ekosystemtjänster bevaras och/eller utvecklas i stadsutvecklingsprojektet genom hela planeringsprocessen.⁴⁶

Bedömningskriterier

1. Att projektet genomför en bedömning med "Grönytefaktor allmän platsmark"⁴⁷ för områdets befintliga nuläge (för hela planområdet inklusive befintlig och blivande kvartersmark).⁴⁸ Den översiktliga Grönytefaktorn ska baseras på resultaten från naturvärdesinventeringen och ekosystemtjänstanalysen, samt eventuellt andra relevanta underlag.
2. Att projektet har planerat åtgärder för hur det ska säkerställa att Grönytefaktorn bibehålls eller ökar i området vid genomförandet av projektet.
3. Att projektet har planerat åtgärder för hur det ska säkerställa att kunskap om Grönytefaktorn, och information om hur den beräknas, ska spridas till berörda aktörer.

DEL 5 FOKUSOMRÅDEN

Mångfunktionella grönytor
och klimatanpassning

⑫ Grön- och blåstruktur

Redovisning

1. Redovisning av "Grönytefaktor allmän platsmark" för befintlig situation (för hela planområdet inklusive befintlig respektive blivande kvartersmark).
2. Redovisning av vald modell med en fullständig beräkning av Grönytefaktor, inklusive ingående viktningar och balansering.
3. Redovisning av hur resultatet av naturvärdesinventeringen och ekosystemtjänstanalysen vägts in i beräkningen av Grönytefaktorn.
4. Redovisning av de åtgärder som ska vidtas för att säkerställa att Grönytefaktorn bibehålls, eller ökar, i området till följd av genomförandet av projektet. Redovisningen ska omfatta vem (befattning) som är ansvarig för respektive åtgärd, när den ska genomföras samt när och hur genomförandet ska följas upp.
5. Redovisning av hur kunskap om Grönytefaktorn och information om hur den beräknas ska spridas till berörda aktörer.

GUIDE-PUNKTER

1. Relevanta regionala och kommunala styrdokument, planer och mål rörande grön- och blåstruktur bör beaktas. Här ingår t.ex. kommunens översiktsplan, grönstrukturplan, parkplan, biotopkartor, sociotopkartor, habitatnätverkskartor, översvämningskartor och riskkartor för värme och klimat.
2. Bevarandet, utvecklingen och/eller skapandet av ny grön- och blåstruktur bör sträva efter mångfunktionalitet och utgå från identifierade viktiga behov och nyttor. (Se även Fokusområde [3 Platser](#), som hanterar fler aspekter av grön- och blåstrukturens sociala värden.)
3. Den biologiska mångfalden bör planeras så att den långsiktigt har förutsättningar att bibehållas och utvecklas.
4. Producerande ekosystemtjänster är viktiga att beakta i ett tidigt skede, särskilt i de fall där jordbruksmark eller annan producerande mark ska tas i anspråk. I urbana miljöer kan stadsodling ha förhållandevis stor potential som bör tas tillvara. Detta gäller för produktion av livsmedel och för att skapa rekreativa värden i stadsmiljön.

DEL 5 FOKUSOMRÅDEN

Mångfunktionella grönytor
och klimatanpassning

⑬ Klimatanpassning

13 – KLIMATANPASSNING

Fokusområdets mål: Samhällets robusthet inför omvärldens förändringar ska öka och sårbarheten för framtida extrema skyfall och stigande nivåer i hav, vattendrag och sjöar samt ökade temperaturer ska minimeras.

GUIDE-PUNKTER

1. Befintliga dokument gällande klimatanpassning som rör länet, kommunen och området bör beaktas. Det kan t.ex. vara SMHI:s klimatscenarier, kommunens egna riskutredningar (skyfallsplaner, värmekarteringar, erosionsriskkarteringar, etc.) eller utredningar och andra dokument från Myndigheten för samhällsskydd och beredskap.
2. Samhällets funktioner och verksamheter, liksom bebyggelse, infrastruktur och natur- och kulturvärden bör analyseras och värderas utifrån dess sårbarhet för klimatförändringar och betydelse för samhällets funktionalitet.
3. Översvämningsrisker vid framtida havs-, sjö- och vattendragshöjning och extrem nederbörd bör bedömas och analyseras för planerad bebyggelse och infrastruktur. En översvämningskartering bör göras med en åtkomsttid på 100 år. En systematisk planering för lokal dagvattenhantering bör tillämpas, som dels hanterar översvämningsrisker och dels tillvaratar dagvattnet som en resurs (se även Fokusområde [16 Vatten](#)).
4. Kommande klimatförändringars påverkan på jord- och bergmaterial, såsom ras-, skred- och erosionsrisker och bärighetsförändringar, bör beaktas.
5. Risker för stigande temperaturer och möjligheter att påverka värmeöar med hjälp av bebyggelsestruktur och grön- och blåstruktur bör beaktas.
6. En plan bör utvecklas för hur området ska hantera framtida klimatförändringar vad gäller exempelvis ras-, skred- och erosionsrisker, stigande temperaturer och värmeöar, risk för översvämnningar, skyfall och dagvattenhantering (se även Fokusområde [16 Vatten](#)). Planen bör innehålla en beskrivning av hur projektet genom bebyggelsestrukturen samt grön- och blåstruktur bidrar till att skapa ett mer resilient område. Planen bör också innehålla planerade åtgärder där exempelvis tillfälliga översvämningsytor bör ingå.

Resurser i kretslopp

DEL 5 FOKUSOMRÅDEN

Resurser i kretslopp

⑭ Materialflöden

14 – MATERIALFLÖDEN

Fokusområdets mål: En låg resursanvändning ska upprätthållas genom att skapa och utnyttja cirkulära flöden för förnybara och fossila resurser, där användningen av förnybara resurser prioriteras före fossila.

GUIDE-PUNKTER

1. Planläggning av materialflöden bör utgå från en kartläggning av den befintliga bebyggelsens och områdets tillgångar och resursbehov.
2. Området bör planeras och förvaltas för en cirkulär resursanvändning (kretsloppsanpassat på naturens/ekologins villkor) med lågt behov av ändliga och förnybara resurser⁴⁹ (se även Fokusområde [6 Lokal försörjning](#), [15 Produkter](#), [16 Vatten](#) och [17 Energi](#)).
3. Flöden för vatten, energi och avfall/material bör kopplas samman för en ökad resurseffektivitet för staden och dess omland (se även Fokusområde [15 Produkter](#), [16 Vatten](#) och [17 Energi](#)).
4. Projektet bör arbeta för att förenkla för boende, besökare och verksamma i området att följa EUs avfallshierarki.⁵⁰ Hierarkin innebär att avfall i första hand ska förebyggas, i andra hand återanvändas, i tredje hand återvinnas, i fjärde hand energi-utvinnas och i sista hand i ytterst särskilda fall deponeras. System behövs också för att farligt avfall ska få en korrekt hantering.
5. System och infrastruktur bör skapas så att organiskt avfall kan utvinnas till energi, samt att giftfria och smittfria näringsämnen återförs som näring, t.ex. genom biogas och biogödsel.
6. Projektet bör beakta hur området kan främja en matproduktion med låg klimat- och miljöpåverkan, t.ex. genom korta transportsträckor.

DEL 5 FOKUSOMRÅDEN

Resurser i kretslopp

⑮ Produkter

15 – PRODUKTER

Fokusområdets mål: Val av produkter och material ska göras så att spridning av miljö- och hälsofarliga ämnen till luft, vatten och mark undviks, samt för att skapa förutsättningar för goda arbetsvillkor och en god arbetsmiljö i produktions- och byggskedet.

GUIDE-PUNKTER

1. Kemikaliekraav ställs så att de produkter och material som byggs in i området är fria från ämnen med utfasningsegenskaper enligt Kemikalieinspektionens PRIO-kriterier.⁵¹ Användningen av ämnen som enligt Kemikalieinspektionens PRIO-kriterier benämns som "riskminskningsämnen" minimeras. Kraven bör redovisas i en kemikalieplan.
2. Krav på emissioner från byggvaror och kemiska produkter som byggs in i området bör utgå från EU-LCIs emissionsvärden.⁵²
3. De produkter och material som för projektet uppskattas ha störst klimatpåverkan utifrån ett livscykelperspektiv bör identifieras, samt åtgärder vidtas för att minska klimatpåverkan genom t.ex. aktiva materialval eller anpassade tekniska lösningar. Information om klimatpåverkan tas fram enligt standarden för EPD (Environmental Product Declaration, enligt EN 15804) (se även Fokusområde [17 Energi](#)).
4. Krav på produkter och material bör främja social rättvisa, sysselsättning och bättre arbetsvillkor i hela världen, med utgångspunkt från FN:s internationella arbetsorganisations (ILO) principer och konventioner.⁵³
5. Förteckning över använda produkter och material, inklusive mängd och placering, bör upprättas för dokumentation, uppföljning av ställda krav samt som information till ansvariga i förvaltningsskedet. I förteckningen dokumenteras eventuella avsteg tillsammans med en motivering i en risk- och produktvalsanalys.
6. Befintliga bedömningssystem för byggvaror (som t.ex. Byggvarubedömningen, BASTA eller Sunda Hus) bör tillämpas som stöd för kravställning, dokumentation och uppföljning av byggprodukter.
7. Projektet bör skapa goda förutsättningar för att boende och verksamhetsutövare i området ska kunna minimera sin användning av produkter med miljö- och hälsofarliga ämnen samt främja ett socialt ansvarstagande (se även Fokusområde [6 Lokal försörjning](#)).

DEL 5 FOKUSOMRÅDEN

Resurser i kretslopp

16 Vatten

16 – VATTEN

Fokusområdets mål: En miljö- och hälsomässigt tillförlitlig och resurseffektiv vattenförsörjning och vattenförvaltning ska säkerställas med en säker leverans av dricksvatten liksom ett hållbart och resurseffektivt omhändertagande av spillvatten (svart- och gråvatten) samt regn- och dagvatten.

GUIDE-PUNKTER

1. En analys bör genomföras av den allmänna vattenförsörjningen samt av styrkor och svagheter i produktionen och distributionen av vatten. Det bör göras utifrån nuläget och med hänsyn till planerad bebyggelse och framtida klimatförändring.
2. Kapacitetsförhållanden i den allmänna dagvatten- och avloppsanläggningen bör undersökas liksom möjligheterna att åstadkomma en återanvändning av avloppets innehåll av energi, näringsämnen och mullbildande ämnen genom lokala åtgärder eller åtgärder i befintlig allmän VA-anläggning.
3. En bedömning bör göras av de berörda vattnens status, trender, känslighet och behov av åtgärder med ambitionen att förbättra (eller åtminstone inte försämrade) situationen i samband med genomförandet av stadsbyggnadsprojektet. För yt-vattenförekomster bör särskild hänsyn tas till status, trender och behovet av åtgärder så att Miljö kvalitetsnormerna för vatten (ekologisk och kemisk status) ska kunna följas och förbättras.⁵⁴ Åtgärder för att minska spridningen av mikroplast bör särskilt beaktas.
4. Dagvatten bör behandlas som en resurs i planering och stadsbyggande. I samband med bebyggelseplanering bör de naturgivna förutsättningarna beaktas för att skapa en effektiv dagvattenhantering. T.ex. bör topografi och naturliga avrinningsvägar tidigt kartläggas liksom förekomst av instängda områden, flöden och vattennivåer i angränsande vattendrag samt geologiska och hydrogeologiska förhållanden. Flödesvägar och lågpunkter bör redovisas och ytor av särskild betydelse ur dagvattensynpunkt ska identifieras och reserveras i tidigt skede. Höjdsättning av bebyggelsen bör samordnas med utformningen av dagvatten-systemen och med klimatanpassningsarbetet (se även Fokusområde [13 Klimatanpassning](#)).
5. Möjligheterna att tillämpa lokalt omhändertagande av dagvatten (LOD) för hantering av dagvatten som ersättning eller komplement till ledningssystem bör beaktas (se även Fokusområde [13 Klimatanpassning](#)). Åtgärder bör vidtas för att säkerställa att dagvattenhanteringen inte medför att lokal vattenbalans och naturliga grundvattennivåer, liksom naturliga flödesvariationer i ytvattendrag påverkas negativt. Om betydande mängder förorenat vatten genereras inom området bör möjligheterna till omhändertagande i separata system undersökas.
6. En översiktlig principlösning för rening av dagvatten bör utvecklas. Dagvattenlösningarna bör ha kapacitet att omhänderta normalt förekommande framtida nederbörd samt inbegripa sekundära avrinningsvägar vid extrema regn. Eventuella snöupplag bör också ingå i lösningen. Utredningen bör redovisa hur föreslagna dagvattenlösningar beaktar prioritetshierarkin för dagvatten:

DEL 5 FOKUSOMRÅDEN

Resurser i kretslopp

⑩ Vatten

- ✓ begränsa uppkomsten av dagvatten
- ✓ lokalt omhändertagande, fördröjning, och avledning i tröga system
- ✓ förebyggande och begränsning av föroreningar nära källan
- ✓ reningsåtgärder anpassade utifrån graden av förorening i dagvattnet samt till recipientens känslighet (se även Fokusområde [13 Klimatanpassning](#))

7. Åtgärder som minskar boendes och verksamheters vattenanvändning bör eftersträvas, för att uppnå ett hållbart nyttjande av vatten som resurs. Naturlig vattenrening och grundvattenbildning kan förbättras via tryggnad av områdets ekosystemtjänster (se även Fokusområde [12 Grön- och blåstruktur](#)).

DEL 5 FOKUSOMRÅDEN

Resurser i kretslopp

⑪ Energi

17 – ENERGI

Fokusområdets mål: Utsläpp av växthusgaser från byggnader, utomhusbelysning och transporter inom området ska minimeras genom hög energieffektivitet och användning av förnybara energikällor med begränsad miljö- och hälsopåverkan.

INDIKATOR 20: ENERGISYSTEM MED LÅG KLIMATPÅVERKAN

Syfte

Projektet ska planera och utveckla området utifrån ett systemperspektiv, för att nå målet om en låg klimatpåverkan.

➔ Bedömningskriterier

1. Att projektet, utifrån nulägesbeskrivningen, har planerat åtgärder för hur det ska säkerställas att:
 - ✓ Planeringen av energisystem i området kommer att samordnas med omkringliggande områdens energisystem.
 - ✓ Planeringen av energisystemet för byggnader och transporter inom området styrs av att, där så är relevant, koppla samman avfalls-, avlopps- och andra materialflöden i området, för att skapa cirkulära flöden.
 - ✓ Planeringen av energiflöden till och från byggnader och transporter samordnas, i syfte att utnyttja t.ex. spillvärme och energilager optimalt.
 - ✓ Befintliga och nya byggnader kommer vara energieffektiva, och utomhusbelysning energisnål. För byggnader innebär detta ett välisolerat klimatskal och låg energi-användning.⁵⁵
 - ✓ I princip all den energi som behöver tillföras för drift av byggnader och utomhusbelysning är förnybar. Till förnybara energikällor räknas solenergi, vindenergi, vattenenergi, spillvärme, biomassa samt bränsle med organiskt ursprung. Till icke förnybara energikällor räknas energi med ursprung i naturgas, olja, torv, kol, kärnkraft (uran) samt bränsle med fossilt ursprung, t.ex. fossilplast.

DEL 5 FOKUSOMRÅDEN

Resurser i kretslopp

17 Energi

Redovisning

1. Redovisning av nuläget och de åtgärder som ska vidtas för att säkerställa respektive punkt i bedömningskriteriet. Redovisningen styrks med befintliga styrdokument eller genom hänvisning till dokument som ska tas fram. I det senare fallet ska det anges vem som är ansvarig och när dokumenten beräknas vara klara.
2. Redovisningen ska omfatta vem (befattning) som är ansvarig för respektive åtgärd, när den ska genomföras samt när och hur genomförandet ska följas upp.

GUIDE-PUNKTER

1. En energistrategi bör upprättas för energiarbetet i projektet med koppling till kommunens översiktsplan och energiplan.⁵⁶ Strategin tas fram i ett tidigt skede och kan utgöra en del av underlaget inför markanvisningar, i detaljplaneringen, samt under projektering, produktion och idrifttagande. För befintlig byggd miljö bör åtgärdsförslag och en analys av olika finansieringslösningar tas fram.

Energistrategin bör beakta såväl indikatorn "energisystem med låg klimatpåverkan" som resterande guide-punkter i detta och andra fokusområden (se främst Fokusområde [7 Transporter](#), [14 Materialflöden](#) och [16 Vatten](#)).

2. Klimatpåverkan från byggnader och infrastruktur bör ses utifrån ett livscykelperspektiv, där såväl markarbeten, produktion av byggnadsmaterial, drift och framtida rivningar ingår. T.ex. genom att använda certifieringssystem med krav på LCA-analyser.
3. Planeringen bör beakta byggnaders orientering i terrängen för att reducera energianvändningen och för passivt tillvaratagande av solenergi. Likaså bör planeringen beakta hur tillgången till dagsljus i byggnaderna ska optimeras (se även Fokusområde [10 Ljus](#)).
4. Planeringen bör beakta hur produktion av egen förnybar energi inom området kan möjliggöras, i samspel med kommunens övergripande energisystem.
5. Projektering av byggnader bör följa Kyotopyramidens principer. Det innebär att en byggnad i första hand ska ha ett välisolerat klimatskal, därefter energieffektiva installationer och slutligen ska den energi som behöver tillföras komma från förnybara källor. Även möjligheterna att påverka människors beteende avseende energianvändning bör beaktas.
6. Klimatpåverkande utsläpp beräknas utifrån ett bokföringsperspektiv som inkluderar de utsläpp som direkt kan kopplas till stadsdelen. För att utreda olika möjliga framtida scenarier för energitillförseln och undvika suboptimeringar kan bokföringsperspektivet behöva kompletteras med en beräkning utifrån ett konsekvensperspektiv.⁵⁷

Översikt av kopplingarna mellan FN:s Globala mål för hållbar utveckling och Guidens Fokuserområden

1 Funktioner

2 Bebyggelsestruktur

3 Platser

4 Lärnmiljö

5 Kulturmiljö

6 Lokal försörjning

7 Transporter

8 IKT

9 Luft

10 Ljus

11 Ljud

12 Grön- och blåstruktur

13 Klimatanpassning

14 Materialflöden

15 Produkter

16 Vatten

17 Energi

FN:S GLOBALA MÅL OCH GUIDENS FOKUSOMRÅDEN

FN-MÅL

KOPPLING TILL GUIDENS FOKUSOMRÅDEN

- ① Funktioner
- ③ Platser
- ⑥ Lokal försörjning

- ⑭ Materialflöden

① Funktioner	⑥ Lokal försörjning	⑪ Ljud
② Bebyggelsestruktur	⑦ Transporter	⑮ Produkter
③ Platser	⑨ Luft	⑯ Vatten
④ Lärmiljö	⑩ Ljus	⑰ Energi

- ① Funktioner
- ④ Lärmiljö

- ① Funktioner
- ② Bebyggelsestruktur
- ③ Platser
- ⑦ Transporter

- ⑫ Grön- och blåstruktur
- ⑭ Materialflöden
- ⑮ Produkter
- ⑯ Vatten
- ⑰ Energi

- ⑧ IKT
- ⑩ Ljus
- ⑭ Materialflöden
- ⑰ Energi

① Funktioner	⑮ Produkter
⑥ Lokal försörjning	⑯ Vatten
⑧ IKT	⑰ Energi
⑭ Materialflöden	

⑦ Transporter	⑰ Energi
⑧ IKT	
⑭ Materialflöden	
⑯ Vatten	

① Funktioner	⑦ Transporter
② Bebyggelsestruktur	⑧ IKT
③ Platser	
⑥ Lokal försörjning	

① Funktioner	⑦ Transporter	⑭ Materialflöden
② Bebyggelsestruktur	⑧ IKT	⑮ Produkter
③ Platser	⑨ Luft	⑯ Vatten
④ Lärmiljö	⑩ Ljus	⑰ Energi
⑤ Kulturmiljö	⑪ Ljud	
⑥ Lokal försörjning	⑫ Grön- och blåstruktur	

⑥ Lokal försörjning	⑮ Produkter
⑦ Transporter	⑯ Vatten
⑧ IKT	⑰ Energi
⑭ Materialflöden	

⑦ Transporter	⑮ Produkter
⑫ Grön- och blåstruktur	⑯ Vatten
⑬ Klimatanpassning	⑰ Energi
⑭ Materialflöden	

- ⑭ Materialflöden
- ⑯ Vatten

- ⑫ Grön- och blåstruktur

- ⑧ IKT

Målet har bedömts ligga utanför vad ett stadsutvecklingsprojekt normalt kan påverka.

BEGREPPSLISTA

DEL 6 BEGREPPSLISTA

BEGREPPSLISTA

Aktör

Aktör avser en deltagare som utför en handling eller som medverkar i ett sammanhang, t.ex. offentligt ämbete (kommun, förvaltning, etc.), högskola, byggaktör, fastighetsbolag, leverantör, arkitekt och konsult.

Byggd miljö

Byggd miljö avser den miljö som människan planerar, gestaltar och utformar fysiskt.

Ekologiskt fotavtryck

Ekologiskt fotavtryck är ett mått på mängden resurser som en människa förbrukar. Det är ett uttryck för den area som behövs för att försörja en människa eller ett land.

Ekologiska spridningssamband

Olika organismgruppers möjlighet till förflyttning mellan lämpliga livsmiljöer genom ett, alltsomoftast, fragmenterat och mindre gästvänligt landskap.

Ekosystemtjänster (EST)

De produkter och tjänster från naturens ekosystem som bidrar till vårt välbefinnande. Ekosystemtjänster delas vanligen in i fyra kategorier: understödjande, reglerande, kulturella och producerande ekosystemtjänster.

Understödjande EST: "De understödjande ekosystemtjänsterna är förutsättningen för att alla andra typer av ekosystemtjänster ska fungera och omfattar till exempel biodiversitet, jordbildning, produktion av syre via växternas fotosyntes, samt närings- och vattencykler och bildandet av olika livsmiljöer för växter och djur".⁵⁸

Reglerande EST: t.ex. mikroklimatreglering och skydd mot extremväder (värme-stressreducering, skydd mot översvämning m.m.), dagvattenhantering, vatten-rening, luftrening, pollinering och bullerdämpning.

Kulturella EST: t.ex. hälsa och rekreation (fysisk aktivitet, återhämtning/stressreduktion), sinnlig sociotop, sociala interaktioner och gröna mötesplatser, naturpedagogik, symbolik och andlighet.

Producerande EST: "De producerande eller försörjande ekosystemtjänsterna är fysiska tjänster som är ett direkt resultat av naturens arbete. T.ex. den mat vi får från växter och djur, färskvatten, förnybara bränslen och genetiska material".⁵⁹

Grönytefaktor

Grönytefaktor (GYF) är ett styrinstrument för att säkerställa grönskade utemiljöer. Det är ett poängsystem där ekologiska och sociala värden i utemiljön läggs till den ekoeffektiva ytan. GYF är en metod för att systematiskt arbeta in ekosystemtjänster i planprocessen och styra mot ekosystemtjänstlösningar på kvartersmark eller allmän platsmark.

Lanspråktagen

Lanspråktagen avser markareal som är i bruk.

IK

IKT är en förkortning för informations- och kommunikationsteknik och avser system av digitala tjänster.

DEL 6 BEGREPPSLISTA

Indikator

Indikator = Tillstånd + Bedömningskriterier. En indikator består av en beskrivning av hur tillståndet för en viss aspekt utvecklas, samt ett eller flera bedömningskriterier som anger olika grader av måluppfyllelse. Några centrala bedömningskriterier är relevans, validitet, tolkning, reliabilitet, tillgängliga data, jämförbarhet och beteendepåverkan. Indikatorer kan också användas i bemärkelsen planindikatorer, för att bedöma konsekvenser av planer och förslag.

Kulturmiljö

Med kulturmiljö menas de avtryck och spår i landskapet från olika historiska skeenden och processer och som lett fram till dagens landskap.

Livsmiljöer

Livsmiljöer avser de fysiska och psykosociala miljöer där människor arbetar, bor och tillbringar sin fritid.

Mikroklimat

Mikroklimat är det klimat som råder i luftskiktet mycket nära markyta, vegetation, byggnader, etc. Även ljus- och ljudförhållanden brukar inkluderas i begreppet mikroklimat.

Målstyrning före detaljstyrning

Målstyrning innebär att styra en organisations verksamhet genom uppsatta mål, istället för detaljstyrande regler.

Naturvärden

Naturvärden är viktiga för upprätthållandet av ekosystemtjänster och för den biologiska mångfalden, t.ex. på art- och biotopnivå (rödlistade arter, skyddad natur), spridningsvägar, kärnområden för biologisk mångfald och buffertområden, m.m. Naturvärden har också stor betydelse för platsspecifika sociala värden.

Nettoförlust

“Skärningspunkten där projektets påverkan på naturvärden balanseras av de åtgärder som vidtas för att minimera och kompensera för denna påverkan, genom t.ex. skydd av en tillräckligt stor andel av de befintliga naturvärdena i kombination med återskapande av naturvärden och miljöer inom en lämplig geografisk skala”.⁶⁰

Närområde – Område

Med närområde avses de ytor som finns i direkt anslutning till projektområdet. Stadsutvecklingsprojekts områden kan sinsemellan variera stort i yttorlek.

Processtyrning

Processtyrning avser en strategi för hur en organisations aktörer samverkar, med det övergripande syftet att säkerställa projektets planering, genomförande, drift, förvaltning och utveckling.

Resiliens

Inom ekologin är resiliens ett mått på den hastighet med vilken ett ekosystem återgår till sitt föregående tillstånd efter att ha utsatts för en störning. Social resiliens är ett samhälles förmåga till återhämtning t.ex. efter en naturkatastrof, pandemi eller politiska oroligheter. Resiliens kan också definieras som förmågan att hantera både okända och kända störningar utan att grundläggande funktioner förloras. Sju byggstenar i begreppet kan urskiljas: kunskap/minne, attityder/kognitiv påverkan, självorganisation, konnektivitet/samband, flexibilitet, robusthet och mångfald.

DEL 6 BEGREPPSLISTA

Resurseffektiv

Begreppet innebär att använda energi, material, vatten, mark och andra resurser effektivt.

Samskapande/Medskapande

Samskapande eller medskapande – eller co-creation – är en form av kollektiv arbetsstrategi där varje aktör bidrar med sin erfarenhet, kompetens och tänkesätt, och som tillsammans utgör en grund för nya kreativa lösningar.

Sociotoper/Sociotopvärden

Begreppet används för att beskriva en plats sociala och kulturella värden, med hänsyn till upplevd och värderad livsplats.

Systemtänkande

Systemtänkande avser ett angreppssätt för att leda ett komplext projekt, med syfte att kunna hantera och identifiera samband och relationer mellan olika systemelement samt precisera vad som är kärnan och konsekvensen av de element som ingår i systemet.

Transparens

Transparens avser en öppenhet och insyn i en organisation eller i ett projekt, där externa aktörer har tillgång till information i olika frågor och ärenden.

Ytvattenförekomst

En avgränsad och betydande vattenförekomst som t.ex. en sjö, ett magasin, en å, flod eller kanal, ett vatten i övergångszon eller en kustvattensträcka.⁶¹ I urbana sammanhang kan också dammar och våtmarker vara av stort värde.

REFERENSER OCH FÖRDJUPNING

DEL 7 REFERENSER OCH FÖRDLUPNING

REFERENSLISTA

- ¹ Folkhälsomyndigheten, *Folkhälsopolitiska mål*.
<http://www.folkhalsomyndigheten.se>, 2017.
- ² Svenska FN-förbundet, *FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna*,
<http://www.fn.se>, 2015.
Malmös väg mot en hållbar framtid, Hälsa, välfärd och rättvisa, Kommission för ett socialt hållbart Malmö, 2014.
- ³ Folkhälsomyndigheten, *Folkhälsopolitiska mål – 1. Delaktighet och inflytande i samhället*, <http://www.folkhalsomyndigheten.se>, 2017.
- ⁴ *Plats för trygghet – Inspiration för stadsutveckling*, Boverket, Stockholm 2010.
- ⁵ *Femton hinder för hållbar stadsutveckling*, Delegationen för hållbara städer, (Statens offentliga utredningar), Stockholm 2012.
- ⁶ Naturvårdsverket, *Begränsad klimatpåverkan*, <http://www.miljomal.se>, 2015.
- ⁷ Svensk Standard SS 854000:2014 *Ledningssystem för hållbar utveckling i kommuner, landsting och regioner – Vägledning*, Sid. 23-29, Swedish Standards Institute, Stockholm 2014.
- ⁸ Svensk Standard SS 854000:2014 *Ledningssystem för hållbar utveckling i kommuner, landsting och regioner – Vägledning*, Swedish Standards Institute, Stockholm 2014. (se 7.3.4.2.)
- ⁹ Mistra Urban Futures, *Dela[d] stad*,
<https://www.mistraurbanfutures.org/sv/projekt/delad-stad>, 2015.
- ¹⁰ *UN sustainable development goals & the new urban agenda*, United Nations, 2016.
- ¹¹ Marcus, L, Social housing and segregation in Sweden – from residential segregation to social integration in public space. *Progress in Planning*, 2007, vol.67 (3), sid. 251-263.

DEL 7 REFERENSER OCH FÖRDLUPNING

¹² Boverket, *Material från projektet Tryggt och jämnt*, <https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/uppdrag/avslutade-uppdrag/tryggt-och-jamnt/material-fran-projektet>, 2017.

¹³ Rådberg, J & Friberg, A ger i sin bok exempel på en modell i form av ett täthetsdiagram för att analysera befintliga stadstyper och för att inspireras i planeringen av ny bebyggelse. De tre parametrarna exploateringsgrad, rymlighetstal och genomsnittlig hushöjd behöver beaktas i kombination. Se vidare: Rådberg, J & Friberg, A, *Svenska stadstyper – historik, exempel och klassificering*, (KTH), Stockholm 1996.

A new strategy of sustainable neighborhood planning: five principles, UN habitat, 2014.

Det är svårt att ange entydiga rekommendationer om täthetstal eftersom förutsättningarna varierar. I ett stationsnära läge kan, om möjligt, ca $e=1,0$ eftersträvas. För låg bebyggelse kan ett högre täthetstal $e=0,3-0,5$ eftersträvas. En högre täthet än 1,0 är möjlig i stadslägen, samtidigt som dess nackdelar måste granskas noga, t.ex. dagsljusinfall, bullerstörningar, samtidigt som fördelar t.ex. kollektivtrafikunderlag och fjärrvärmeanslutningar behöver vägas in.

¹⁴ För inspiration och frågor som bör tas upp, se vidare: *Social Konsekvensanalys, människor i fokus 1.0*, Göteborgs Stad Stadsbyggnadskontoret, Göteborg 2011.

Följande frågor är bra att ställa sig i arbetet med barnkonsekvensanalysen: Vilka barn berörs av beslutet? Vilka konsekvenser är mest relevanta att belysa? Vilken kunskap om frågorna finns eller bör tas fram? Vilken kunskap kommer från barnen själva respektive från företrädare för barnen? Finns det särskilda problem eller intressekonflikter med att beakta barnets bästa i förslaget? Motivera varför ett eventuellt annat intresse väger tyngre än barnets bästa. Hur får barn och deras företrädare komma till tals? Hur bereder vi barn möjlighet att komma med synpunkter utifrån sina förutsättningar? Vilka konsekvenser fick beslutet/ åtgärden?

För inspiration, se vidare: *Barnkonsekvensanalys, barn och unga i fokus 1.0*, Göteborgs Stad Stadsbyggnadskontoret, Göteborg 2011.

¹⁵ För sammanställning och förslag på forskningsbaserade indikatorer för hållbar mobilitet i stråk och offentliga rum baserat på stationsnärhetsprincipen se: Ranheden, U, Troglio, E, Ekelund, B, *Klimatsmarta och attraktiva transportnoder*, (KTH, LTH), Stockholm, 2015.

¹⁶ För inspiration, se vidare: *Grön-, blå- och vitstrukturplan Gällivare Kommun*, Gällivare Kommun, 2016.

DEL 7 REFERENSER OCH FÖRDJUPNING

¹⁷ För inspiration och frågor som bör tas upp, se vidare: *Social konsekvensanalys, människor i fokus 1.0*, Göteborgs Stad Stadsbyggnadskontoret, 2011.

¹⁸ Avstånd som är rimligt att gå eller cykla varierar med ålder. En riktlinje är att varje bostad har en förskola inom 15 minuters gångväg. Se vidare, *Förskolor, skolor och Idrott i den täta staden*, Göteborgs Stad / White, 2015.

¹⁹ *Mål- och planindikatorer som verktyg i fysisk planering*, Boverket, 2007.

²⁰ Boverkets allmänna råd (2015:1) om friyta för lek och utevistelse vid fritidshem, förskolor, skolor eller liknande verksamhet. Vid bedömningen av om friytan är tillräckligt stor bör hänsyn tas till både storleken på friytan per barn och till den totala storleken på friytan. Ett rimligt mått på friyta kan vara 40 m² per barn i förskolan och 30 m² per barn i grundskolan. I täta stadsmiljöer kan det vara möjligt att arbeta med kompensatoriska ytor. Om man inte lyckas tillgodose tillräckligt stor sammanhängande yta i direkt anslutning till verksamheten ska tillgång till närliggande friytor i viss mån kunna kompensera för den mindre gårdsmiljön. Se vidare hur detta kan hanteras i t.ex. *Förskolor, skolor och idrott i den täta staden*, Göteborgs Stad / White, 2015.

²¹ *Kulturvärden* är ett komplext begrepp som inkluderar sociala, estetiska och kulturhistoriska värden.

Se vidare: Boverket, *Vad är kulturvärde?*

<https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/Allmant-om-PBL/teman/kulturvarden/kulturvarden-i-teori-och-praktik/vad-ar-kulturvarden/>, 2017

samt *Plattform Kulturhistorisk värdering och urval*, Riksantikvarieämbetet, Stockholm 2015.

²² Med *kulturmiljö* menas de avtryck och spår i landskapet som berättar om de historiska skeenden och processer som lett fram till dagens landskap. Människors livsmönster under olika tider kan följas i landskapets fysiska strukturer, samband och rörelsemönster. Det kan gälla allt från enskilda objekt till stora landskapsavsnitt och tidsmässigt spänna över allt från förhistoriska lämningar till dagens bebyggelsemiljöer. Vi kan aktivt välja vilka mänskliga spår som blir avläsbara i framtiden. Kunskap om samhällets utveckling och de historiska processerna är en förutsättning för att kunna avläsa varför landskapet ser ut som det gör idag. En utgångspunkt till förhållningssättet är den Europeiska landskapskonventionen.

Se vidare: Riksantikvarieämbetet, *Europeiska landskapskonventionen*,

<http://www.raa.se/om-riksantikvarieambetet/vart-internationella-arbete/europaradet/europeiska-landskapskonventionen/>, 2016.

Värdebärande karaktärsdrag är de strukturer, funktioner, samband och egenskaper som starkt präglar och upprätthåller landskapets/platsens/bebyggelsemiljöns karaktär. Se: Fast, T, Philipson, A, *Landskapets historiska dimension – fallstudie Ostlänken genom Sörmland*, (Stockholms universitet), Stockholm 2002.

DEL 7 REFERENSER OCH FÖRDJUPNING

²³ En koppling till de sex nya målen för arkitektur som läggs fram i *Betänkande av Gestaltad livsmiljö* bör beaktas. Se vidare: *Gestaltad livsmiljö – en ny politik för arkitektur, form och design*, sid. 124, Utredningen Gestaltad livsmiljö – en ny politik för arkitektur, form och design (Sveriges offentliga utredningar), Stockholm 2015.

Se berättelsemodellen i: *Kulturfastighetsutredningen del 1*, sid. 21 ff, Statens fastighetsverk, Stockholm 2009. Förslag till nya kriterier för statens ägande och förvaltning av kulturfastigheter, Återrapportering enligt regeringsuppdrag 2008, Riksantikvarieämbetet, Stockholm 2008.

²⁴ Balkfors, A, Grander, M, Stenquist, B. *Hållbara renoveringar med Malmö som exempel, Social hållbarhet vid bostadsrenovering – en antologi*, sid 119-127, (Renoveringscentrum), Lund 2015.

²⁵ Eurostat, *Statistics on young people neither in employment nor in education or training*, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Statistics_on_young_people_neither_in_employment_nor_in_education_or_training, 2017.

²⁶ För inspiration se vidare: Malmö stad, *ReTuren*, <http://malmo.se/Kultur--fritid/Kultur--och-aktivitetshus/ReTuren.html>, 2017.

²⁷ Ek, R, Gerell, M, Guldåker, N, Hallin, P. O, Herbert, M, Nieminen Kristofersson, T, Nilsson, A, Tykesson, M. *Att laga revor i samhällsväven - om social utsatthet och sociala risker i den postindustriella staden*. (Malmö Högskola), Malmö 2014.

²⁸ Se t.ex.: *Årsredovisning 2015*, Trianon, Malmö 2015 och *Trianon Årsredovisning 2016*, Trianon, Malmö 2016.

²⁹ Begreppet täthet är mångdimensionellt och kan inte fångas i en enda siffra. Andra typer av täthet som är relaterad till bebyggelsetäthet, befolknings- och arbetsplatstäthet är social täthet, kulturell täthet, ekonomisk täthet, kreativ täthet, ekologisk täthet samt kunskaps- och informationstäthet.

Ranhagen, U, Troglio, E, Ekelund, B, *Klimatsmarta och attraktiva transportnoder*, (KTH, LTH,) Stockholm 2015.

Den urbana utvecklingens drivkrafter och konsekvenser, IVA, Stockholm 2017.

Hållbar täthet i stationssamhällen. Riktlinjer för hållbar täthet i stationsnära lägen i Göteborgsregionen. Spacescape, 2017.

Planera klimatsmart - Fysiska strukturer för minskad klimatpåverkan, Region Skåne, 2015.

DEL 7 REFERENSER OCH FÖRDJUPNING

³⁰ Som exempel har Skånetrafiken följande maxmått: 500 meter till stadsbuss, 1000 meter till regionbuss, större stomnät eller spårvagn och 1,5 km till tåg.

³¹ Schultz, E, Gruzieva, O, Bellander, T, Bottai, M, Hallberg, J, Kull, I, Svartengren, M, Melén, E, Pershagen, G, Traffic-related air pollution and lung function in children at 8 years of age: a birth cohort study. *American Journal of Respiratory and Critical Care Medicine*, 2012.

³² För utomhusluft finns det miljö kvalitetsnormer för kvävedioxid /kväveoxider, partiklar (PM10/PM2,5), marknära ozon, bensen, kolmonoxid, arsenik, kadmium, nickel och bens(a)pyren. Se: Naturvårdsverket, *Miljö kvalitetsnormer för utomhusluft* <http://www.naturvardsverket.se/mkn-luft>, 2017.

³³ Till exempel arbetsplatser, bostäder, och lokaler som används för utbildning (BBR 6:322).
Mängden dagsljus som når en byggnads fasad är en god indikator på sannolikheten att byggnaden uppfyller BBRs dagsljuskrav invändigt. En riktlinje är att undvika avskärmningsvinklar större än 45 grader.

³⁴ Det saknas ett nationellt minimikrav för lämplig mängd direkt solljus för utomhusytor avsedda för mötesplatser. Minst 5 timmar direkt solljus vid vårdagjämningen /höstdagjämningen är ett riktvärde som kan beaktas. Tre timmar direkt solljus bör ses som ett minimum. Tillgång till skugga bör beaktas, särskilt om det gäller platser där barn vistas, med hänsyn till UV-strålning.

³⁵ Sundborg, B, *Ljus i bebyggelse*, (Svensk Byggtjänst Förlag), 2010.

³⁶ Regeringen genomförde en höjning av riktvärdena för buller vid en bostadsbyggnads fasad från spår- och vägtrafik, den 1 juli 2017.

³⁷ Se vidare i denna film: Boverket, *Akustisk Design*, <http://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/sa-planeras-sverige/halsa-och-klimat-i-samhallsplaneringen/buller-beror-manga/buller-i-planeringen/god-ljudmiljo-och-akustisk-design/>, 2017.

³⁸ En "rekreativ miljö" avser en plats med en mycket god och rogivande ljudmiljö, vilket är en önskvärd kvalitet för de som vistas i offentliga miljöer. Problemet uppmärksammas av Boverket, WHO och inom EU. Riktvärdet 55 decibel (dB), som gäller för alla EU-medlemsstater (LAeq,Dygn eller LDEN), medger en acceptabel ljudnivå i boendemiljön, och skyddar mot negativa hälsoeffekter avseende buller. Men det räcker inte som kriterium för att säkerställa en god ljudmiljö. Forskningsresultatet visar att det fordras

DEL 7 REFERENSER OCH FÖRDJUPNING

nivåer under 50 dB(A) för att en miljö ska kunna klassificeras som rekreativ. Se: *Guidelines for Community Noise*, WHO Eds. B, Berglund, T, Lindvall, D, Schwela, G, Kee-Tai, Geneva 2000.

³⁹ Den senaste versionen SIS-2014s definitioner med en klassificering på en fyrgradig skala ska tillämpas.

⁴⁰ Vid kompensation kan inspiration om t.ex. kompensationspool hämtas från *Ekologisk kompensation – Åtgärder för att motverka nettoförluster av biologisk mångfald och ekosystemtjänster, samtidigt som behovet av markexploatering tillgodoses*, Utredningen om ekologisk kompensation, (Statens offentliga utredning) Stockholm, 2017.

⁴¹ Den kvalitativa analysen bör kompletteras med analysverktyget Matrix Green (eller liknande), om ytor med högt eller högsta naturvärden förekommer inom närområdet.

⁴² Exempel på metoder för ekosystemtjänstanalys:

Ekosystemtjänster i stadsplanering – en vägledning, C/O City, 2014, se även www.cocity.org.

Guide för värdering av Ekosystemtjänster, Naturvårdsverket, 2015.

The Economics of Ecosystems and Biodiversity – An Interim Report, TEEB, 2008.

Resultatet från naturvärdesinventeringen ger även kunskaper som bör vägas in i ekosystemtjänstanalysen, framför allt vad gäller de stödjande ekosystemtjänsterna.

⁴³ Ett exempel på metod för att göra prioriteringen är "De fyra S:en", metoden beskrivs i *Ekosystemtjänster i stadsplanering – en vägledning*, C/O City, 2014, se även www.cocity.org.

⁴⁴ Fokus för bedömningskriteriet ligger på främjandet av urbana ekosystemtjänster vilket oftast innebär kulturella eller reglerande tjänster. Bedömningskriteriet är dock inte avgränsat till att enbart beröra dessa. Vidare räcker det inte att välja att skydda befintliga starka ekosystemtjänster, utan projektet behöver se över vad mer som kan göras för att stärka ekosystemtjänsterna på platsen.

⁴⁵ Projektet bör beakta särskild kompensation av jordbruksmarkens producerande ekosystemtjänster.

DEL 7 REFERENSER OCH FÖRDJUPNING

⁴⁶ Grönytefaktorn ska inte användas för att motivera exploatering i värdefulla områden, den ska heller inte användas som kompensationsprincip eller på annat sätt missbrukas så att det motverkar verktygets syfte.

⁴⁷ C/O City har tagit fram en modell av "Grönytefaktor för allmän platsmark" (GYF AP), denna finns tillgänglig på www.cocity.se. Om en ny modell för GYF AP ska tas fram bör den innehålla följande aspekter:

1. Val av ekosystemtjänster som ska ingå.
2. Definiering av olika typer av ytor/funktioner/kvaliteter som ska vara poänggivande för att erhålla ekosystemtjänster. Både befintlig och nyskapade grön- och blåytor ska omfattas av verktyget.
3. Definiering av hur ingående ytor/funktioner/kvaliteter ska mätas och bedömas samt eventuella kriterier för detta.
4. Viktning av poänggivande ytor/funktioner/kvaliteter.
5. Balansering av t.ex. hur stor del av poängen som måste komma från respektive ekosystemtjänstkategori.
6. Redovisning av ekvation som ger GYF-värdet.

⁴⁸ Projektet gör till en början en beräkning av befintligt nuläge med "Grönytefaktor för allmänplatsmark", för hela området. När kvartersmarken har avgränsats kan byggaktörerna jobba vidare med "Grönytefaktorn för kvartersmark" då den är mer specifik i typer av åtgärder. Vid uppföljning för att se om målet har nåtts för hela området, dvs om Grönytefaktorn totalt sett har ökat eller bibehållits inom området som helhet, görs åter en beräkning av "Grönytefaktor allmänplatsmark" för hela området, där byggaktörernas "Grönytefaktor för kvartersmark", räknas in.

⁴⁹ Se: Ranhagen, U, Frostell, B, *Kretsloppsmodell 2.0. för Norra Djurgårdsstaden*, (KTH), 2014.

⁵⁰ Se: Naturvårdsverket, *Vägledningar om avfall*, <https://www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Vagledningar/Avfall/>, 2017.

⁵¹ Ämnen med utfasningsegenskaper omfattar ämnen med cancerframkallande, mutagena, reproduktionstoxiska och hormonstörande egenskaper. Dessutom omfattas särskilt farliga metaller såsom bly, kadmium och kvicksilver, liksom ämnen med ozonstörande egenskaper och andra ämnen som är mycket persistenta, bioackumulerande och giftiga.

Se: Kemikalieinspektionen, *Prioriteringsguiden kriterier utfasningsämnen*, <http://www.kemi.se>, KEMI, 2015.

DEL 7 REFERENSER OCH FÖRDJUPNING

⁵² Europa kommissionen, EU-LCI Working Group, https://ec.europa.eu/growth/sectors/construction/eu-lci_en, 2017.

⁵³ Regeringskansliet, Mänskliga rättigheter, <http://www.manskligarattigheter.se/sv/vem-gor-vad/forenta-nationerna/ilo>, 2017.

⁵⁴ Hänsyn ska tas till rådande Miljökvalitetsnormer för den aktuella vattenförekomsten, se VattenInformationsSystem Sverige, VISS, <http://www.viss.lansstyrelsen.se/>, 2017.

⁵⁵ Att enbart hänvisa till nivåerna för energieffektivitet i Boverkets byggregler är inte tillräckligt.

⁵⁶ Slutrapport - Energifokus i hållbarhetscertifiering av stadsdelar, Sweden Green Building Council, 2015.

⁵⁷ För mer information om bokförings- och konsekvensperspektiv se: Erlandsson, M, Ekvall, T, Lindfors, L-G, Jelse, K, Robust LCA: Typologi över LCA-metodik – två kompletterande systemsyner. (IVL), 2014

⁵⁸ Boverket, Understödjande ekosystemtjänster <https://www.boverket.se/sv/samhall-splanering/sa-planeras-sverige/planering-av-mark-och-vatten/ekosystemtjanster/olika-grupper-av-ekosystemtjanster/understodjande-tjanster/>, 2017.

⁵⁹ Boverket, Producerande ekosystemtjänster <https://www.boverket.se/sv/samhall-splanering/sa-planeras-sverige/planering-av-mark-och-vatten/ekosystemtjanster/olika-grupper-av-ekosystemtjanster/producerande-ekosystemtjanster/>, 2017.

⁶⁰ Vidareutveckling av definition från: International Finance Corporation (IFC) Guidance Note 6, Biodiversity Conservation and Sustainable Management of Living Natural Resources, 2012.

⁶¹ Havs-och Vattenmyndigheten, Ordbok, Ytvattenförekomst <https://www.havoch-vatten.se/funktioner/ordbok/ordbok/u---o/ordbok-u-o/2013-03-14-ytvattenforekomst.html>, 2017.